

ΚΕΙΜΕΝΟ ΙΙ

Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΤΙΣ ΜΚΟ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΚΟΣΟΒΟ

Στέφανος Πεσμαζόγλου

Ι. ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΕΣ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ

Διευκρίνιση πρώτη. Ολόκληρο το άρθρο μου αναφέρεται στις στάσεις της Δύσης και στα πλαίσια αυτά στις Διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που σχετίζονται με ανθρώπινα δικαιώματα, ανθρωπιστική βοήθεια κ.ά. και όχι στις στάσεις που επικράτησαν στην Ελλάδα γενικά και στις ΜΚΟ ειδικότερα.¹ Όμως η εξαιρετικά ελλειπτική γραφή, έχει ορισμένες φορές ως θύμα την σαφήνεια. Επομένως για τις παρερμηνείες ευθύνεται πρώτιστα ο γράφων. Ως εκ τούτου μια δεύτερη διευκρίνιση επιτάσσεται. Όταν λέω πως Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) όπως η Διεθνής Αμνηστία (ΔΑ) και το Διεθνές Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΔΠΑΔ) *αδιαφόρησαν* ή και *αγνόησαν* τις καταστροφικές συνέπειες των νατοϊκών βομβαρδισμών, νόμιζα πως προέκυπτε από τα συμφραζόμενα πως οι όροι χρησιμοποιούνται αντισημειωτικά με το ρήμα *κατήγγειλαν* που προηγείται αναφορικά με το καθεστώς Μιλόσεβιτς. Φυσικά και εννοώ πως *αδιαφόρησαν* ή *αγνόησαν* τις σοβαρότατες συνέπειες και *δεν κατήγγειλαν* τους βομβαρδισμούς. Όταν υποστηρίζω πως *δεν ενδιαφέρθηκαν*, εννοώ πως *δεν «νοιάστηκαν»* αυθεντικά και όχι τυπικά. Δεν αποτελεί εκδήλωση πραγματικού ενδιαφέροντος το να επιβλέπεις ώστε να τηρούνται κάποιοι κανόνες καλής συμπεριφοράς σε περίοδο πολέμου και να ελέγχεις εάν εφαρμόζονται και μόνο. Η έννοια του ενδιαφέροντος –του πραγματικού, του αυθεντικού– για την μοίρα ενός λαού, είτε είναι οι Βόσνιοι μουσουλμάνοι, είτε οι Αλβανοί Κοσοβάροι είτε οι Σέρβοι είναι να μπορείς να ενσκήψεις στα προβλήματα σε βάθος επαρκές για να εκμαιεύσεις λύσεις. Εάν η οργανωμένη πολιτικο-στρατιωτικά Δύση κατορθώνει όχι μόνο να μην εξαντλήσει όλα τα διαθέσιμα μη στρατιωτικά μέσα παρέμβασης αλλά αντιθέτως να πολώσει τα πράγματα, όπως υποστήριξα στα δύο προηγούμενα άρθρα μου στα «Σύγχρονα Θέματα», τότε είναι αδιανόητο οι ενδιαφερόμενες ΜΚΟ όπως η ΔΑ και το ΔΠΑΔ, να αποδέχονται και να εσωτερικεύουν αυτή την ίδια την νατοϊκή λογική ως προς τους ιστορικούς και πολιτικούς προσδιοριστικούς παράγοντες της Γιουγκοσλαβικής κρίσης. Γιατί τότε είναι ως εάν να θεωρείται αυτονόητα δεδομένη η παγκόσμια πατρωνία των ΗΠΑ και των Συμμαχιών τους (κατά άλλους

παγκόσμια αστυνόμευση) με επιδιαιτητή ορισμένες από τις ΜΚΟ σ' ένα εκ των προτέρων στημένο παίγνιο και μάλιστα από παντοδύναμους παίκτες χωρίς κανόνες και θεσμικό πλαίσιο.

Είναι αυτονόητο πως δεν τίθεται θέμα, όσον με αφορά, προτεραιότητας της εθνικής κυριαρχίας έναντι της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και φυσικά έναντι της δυνατότητας των συναφών ΜΚΟ να παρακολουθούν, να δημοσιοποιούν και να ελέγχουν τις παραβιάσεις όπου και αν διαπράττονται. Τίθεται όμως τεράστιο θέμα έναντι των αυθαίρετων διαδικασιών που μετατρέπουν την αναγκαία προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε χειραγώγηση και πατρωνία τους. Γιατί άλλο να σφάζονται λαοί και τίποτε να μην γίνεται στο όνομα της μη παραβίασης της εθνικής κυριαρχίας και άλλο επιλεκτικά να αποφασίζουν κάποιοι ποιοι είναι άξιοι σφαγής και ποιοι δεν είναι, γιατί έτσι επιτάσσουν τα συμφέροντά τους, και στους ρυθμούς τους να συντονίζονται ορισμένες ΜΚΟ. Στην κατεύθυνση αυτή θα επιχειρηματολογήσω στο δικό μου κείμενο.

ΙΙ. Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΜΚΟ

Η κριτική που ασκείται δεν αφορά φυσικά το φάσμα των αξιών και των αρχών που πρεσβεύουν οι ΜΚΟ. Ορισμένοι άλλοι τις απορρίπτουν μια που τις αντιμετωπίζουν ως εάν να είναι απλώς και μόνο «όργανα του διεθνούς ιμπεριαλισμού», που υποκριτικά κρύβονται πίσω από ιδέες και αξίες περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων για να προωθήσουν τα συμφέροντά τους. Η κριτική μας, λοιπόν, στοχεύει στην ανάγκη επαναπροσδιορισμού του ρόλου των ΜΚΟ όπως επίσης και της έννοιας της «κοινωνίας πολιτών» στην μετα-ψυχροπολεμική εποχή. Γιατί εάν στην εκκίνησή τους έθεσαν το θέμα της δικής τους δράσης πέρα και έξω από εθνο-κρατικά σύνορα, σήμερα αυτή η λογική εμφανίζεται παραπλανητικά ως εάν να έχει εσωτερικευθεί από στρατιωτικούς συνασπισμούς και μεγάλες δυνάμεις που αισθάνονται το ελεύθερο στο όνομα «της ανθρωπιστικής βοήθειας» χωρίς σύνορα να βομβαρδίζουν χωρίς σύνορα σε έναν «ιμπεριαλισμό χωρίς σύνορα».² Παράλληλα, οι ΜΚΟ για να μεγιστοποιήσουν την δημοσιότητά τους διεκδικούν την ευρύτερη κάλυψη από τα ΜΜΕ και για τον

σκοπό αυτό στρογγυλεύουν, απο-ιδεολογικοποιούν, απο-πολιτικοποιούν όλο και περισσότερο τους όρους της δραστηριότητάς τους ως προς την αναζήτηση των αιτιών της κάθε κρίσης και των μονιμότερων λύσεων επιτρέποντας εν τέλει την κυριαρχία μιας σύγχυσης ως προς το ποιος ασκεί πραγματικά τον ρόλο ποιου.

Ο ρόλος ορισμένων ΜΚΟ στην διάρκεια πολέμων και άλλων συγκρούσεων μπορεί να είναι κρίσιμος, στο μέτρο που διατηρούν την αμεροληψία τους και συμβάλλουν, όσο πιο αντικειμενικά, στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Μπορούν να λειτουργήσουν νομιμοποιητικά για ένα καθεστώς και τις μεθόδους άσκησης της κυριαρχίας του, αλλά μπορούν όταν χρειάζεται επίσης να λειτουργήσουν και κριτικά, απονομιμοποιητικά.

Για να μελετηθεί κανείς την στάση μιας οργάνωσης όπως η ΔΑ, το ΔΠ ή οι ΓΧΣ δεν μπορεί να βασιστεί απλώς στις καταστατικά δεδηλωμένες καλές τους προθέσεις. Εάν δεν επιθυμεί να οδηγηθεί είτε σε απόλυτα καταδικαστικές είτε σε απόλυτα απολογητικές ή και αγιογραφικές προσεγγίσεις, χρειάζεται να μελετήσει τις αντιλήψεις και τις στάσεις τους μέσα από τα κείμενα. Χρειάζεται μεταξύ άλλων να μελετήσει την συχνότητα και την πυκνότητα στην χρήση των όρων, να συγκρίνει την διαφοροποίηση στην ένταση χρήσης τους σε ανακοινώσεις και εκθέσεις για ποικίλες άλλες περιπτώσεις κρατικής παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως επίσης και τις διαφοροποιήσεις στον ιστορικό χρόνο. Για να αμφισβητήσω την υπεράσπιση των ΜΚΟ γενικά από τον Διονύση Γουσέτη δεν θα αναφερθώ σε σειρά καταγγελιών για την εξαρτημένη ιδεολογικο-πολιτική λειτουργία τους (για ορισμένες και οικονομική), που είδαν το φώς της δημοσιότητας στις ΗΠΑ (περιοδικά *Counterpunch* και *Nation*) και στην Ευρώπη (μεταξύ άλλων διακήρυξη οκτώ προέδρων ΜΚΟ στην εφημερίδα *Le Monde*). Μια τέτοια διερεύνηση θα απαιτούσε, συν τοις άλλοις, μια πολιτική κοινωνιολογία ή μια κοινωνική ανθρωπολογία των οργανώσεων, όπως επίσης μια συγκεκριμένη οικονομική ανάλυση των πηγών επιδότησής τους που θα μπορούσε να οδηγήσει και σε μια κοινωνιολογική ανάλυση των συνδρομητών (διαστρωματώσεις μεγάλων και μεσαίων χορηγών, πολυεθνικών, κρατικών και ημικρατικών ή και συγκεκριμένων διαύλων). Μελέτες που απαιτούν μήνες ίσως και χρόνια διερεύνησης για να βγάλει κανείς στέρεα συμπεράσματα και εξαρτήσεις και να μην σκιαμαχεί. Στο μεταξύ όμως δεν σημαίνει πως πρέπει να σιωπά. Απλώς δεν χρειάζεται να φλυαρεί με ανύπαρκτη την γνωσιολογική ενδοχώρα. Θα σταθώ αποκλειστικά στα ίδια τα κείμενα που δημοσιοποίησαν υπό την μορφή ανακοινώσεων και κυρίως εκτενών εκθέσεων των δύο οργανώσεων, ΔΑ και ΔΠ, που από την όλη δραστηριότητά τους εδώ και δεκαετίες (η πρώτη από το 1961 που ιδρύθηκε) έχουν πέρα από κάθε αμφιβολία κατοχυρωθεί ως οι

σημαντικότερες ΜΚΟ στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών. Και οι δύο είναι απότοκες της μεγάλης φιλελεύθερης παράδοσης που έθεσε στο επίκεντρο των αναλύσεων και θεωρητικών επεξεργασιών τα ζητήματα παραβίασης των στοιχειωδών ανθρωπίνων και εθνοτικο-μειονοτικών δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών. «Εξ οικείων τα βέλη...».

A. ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ (ΔΠΑΔ)

Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά που προκύπτουν για την στάση και την συλλογιστική του ΔΠ; (Το Διεθνές Παρατηρητήριο συμμετέχει στην International Helsinki Federation η οποία τάχθηκε ανοιχτά υπέρ του πολέμου). Μετά από μια αρχική εβδομάδα συνεχών και αδιάπτωτων βομβαρδισμών στο Κόσοβο και την Γιουγκοσλαβία, καμιά από τις ανακοινώσεις τύπου του Παρατηρητηρίου δεν ανέφερε απώλειες αμάχων. Σε σειρά ανακοινώσεων του το Παρατηρητήριο καταδικάζει μόν την χρήση από το ΝΑΤΟ βομβών διασποράς, δεν καταδικάζει όμως τις πολλαπλές επιδρομές, αυτές καθεαυτές, που είχαν είτε πολιτικούς στόχους είτε είχαν ως αποτέλεσμα τον σκοτωμό αμάχων. Αρκέστηκε σε όλες αυτές τις περιπτώσεις στην έκφραση «ανησυχίας» ή και «βαθιάς ανησυχίας».³ Το βασικό ντοκουμέντο του Παρατηρητηρίου για τον Πόλεμο στο Κόσοβο είναι η έκθεσή του με τίτλο «Θάνατοι αμάχων πολιτών στην νατοϊκή αεροπορική επιχείρηση» (Civilian deaths in the Nato air campaign) που κυκλοφόρησε τον Φεβρουάριο του 2000 – εννιά μήνες μετά το τέλος της στρατιωτικής επέμβασης. Ήδη από τον τίτλο γίνονται έκδηλα τα βασικά της χαρακτηριστικά: «Θάνατοι αμάχων πολιτών» μας λέει, σε αντιδιαστολή με τις «εκτελέσεις» ή τους «φόνους», όπως ορθά χαρακτηρίζει τις πράξεις του σερβικού καθεστώτος. Για «αεροπορική επιχείρηση» του ΝΑΤΟ μιλάει ο τίτλος και όχι για «πόλεμο», ούτε καν για «στρατιωτική επέμβαση». Η έκθεση, όπως προκύπτει από την ίδια την διάρθρωσή της, φυσικά και απαντά στα ερωτήματα που έθεσε η οργάνωση στην εξάμηνη, όπως μας πληροφορεί, διερεύνησή της. Τα ευρήματα αφορούν τον έλεγχο ως προς το κατά πόσο το ΝΑΤΟ εφάρμοσε τους διεθνείς ανθρωπιστικούς νόμους και τους κανόνες διεξαγωγής ενός πολέμου στην διάρκεια των «επιχειρήσεων» και την συγκεκριμένη καταγραφή και εκτίμηση των «απωλειών αμάχων» (Αναφέρονται συστηματικά αποκλειστικά ως «civilian deaths», «civilian toll», «civilian victims» και όχι ως *crimes perpetrated* που είναι η ορολογία η σύνηθης για όλους τους άλλους – Σέρβους και UCK). Η τεκμηρίωση προσλαμβάνει την μορφή βάσης δεδομένων –αφορά 42 από τα 90 πιστοποιημένα περιστατικά– και καλύπτει μια λίστα με τα ονόματα και τις ηλικίες των 500 νεκρών αμάχων, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της, και τις καταστροφές

σε υποδομές, κτιριακές εγκαταστάσεις, συγκοινωνιακά δίκτυα. Διαπιστώνει πως ο αριθμός αυτός είναι το 1/3 των νεκρών που έδινε επισήμως το Βελιγράδι αλλά και πενταπλάσιος από τις εκτιμήσεις που δημοσιοποίησε το ΝΑΤΟ. Η πιο ακραία διατύπωση που επιφυλάσσει για την Συμμαχία είναι πως «αποδείχθηκε ανίκανη να επιτύχει, όπως διακήρυσσε, την ελαχιστοποίηση των θυμάτων» πιστοποιώντας οκτώ μήνες αργότερα όσα είχαν ήδη πιστοποιηθεί από την πρώτη στιγμή της στρατιωτικής επέμβασης από πολλούς νομομαθείς και διεθνολόγους στις μητροπόλεις των αποφάσεων, δηλαδή, πως «ο θάνατος 500 αμάχων αποτελεί κατάφωρη παραβίαση της Συνθήκης της Γενεύης». Στην έκθεση είναι εμφανής η αγωνία της οργάνωσης

να τονίσει πως «δεν ισχυρίζεται ότι υπάρχει καμιά σύγκριση με τις αγριότητες που διέπραξαν οι Σέρβοι» [δική μου η υπογράμμιση]. Το εντυπωσιακό είναι πως πέρα από την καταδίκη της χρήσης των βομβών διασποράς, της στόχευσης «μέρα μεσημέρι» πολυσύχναστων αγορών, γεφυρών και πέρα από την επισήμανση πως ο βομβαρδισμός της Γιουγκοσλαβικής τηλεόρασης, όπως και άλλες συναφείς επεμβάσεις σε εγκαταστάσεις κοινής ωφέλειας, εντάσσονταν σε έναν ψυχολογικό πόλεμο εκφοβισμού του πληθυσμού με κάποια ρίσκα πρόσθετων απωλειών αμάχων, καταλήγει πως δεν διεπράχθησαν ούτε «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας» ούτε «εγκλήματα πολέμου». (Σημειώτεον πως κατ' επανάληψη η οργάνωση και στην έκθεσή της θα μιλήσει και ορθά για «εγκλήματα πολέμου» και για «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας» του σερβικού καθεστώτος). Στην άχαρη μεν, αλλά χρήσιμη και αναγκαία αυτή εμπειρική εξακρίβωση για την υφή του οπλισμού και των στόχων, θα καταλήξει πως υπήρξαν από την Συμμαχία απλώς ορισμένες παραβιάσεις της διεθνούς ανθρωπιστικής νομοθεσίας.⁴ Εντύπωση προκαλεί αυτή η ίδια η χρήση της ορολογίας, με βάση τον ορισμό,

που υιοθετεί το ίδιο το Παρατηρητήριο στην έννοια των «εγκλημάτων πολέμου». Ο ορισμός που προτάσσει η οργάνωση είναι ο ακόλουθος: «Εγκλήματα πολέμου συνιστούν μερικές από τις πιο σοβαρές παραβιάσεις της διεθνούς ανθρωπιστικής νομοθεσίας... Αυτές οι παραβιάσεις οδηγούν στην συγκεκριμένη υποχρέωση να αναζητήσει κανείς και να τιμωρήσει τους υπευθύνους, ανεξάρτητα από την εθνικότητα του δράστη ή τον τόπο όπου το έγκλημα διεπράχθη. Παραδείγματα εγκλημάτων πολέμων είναι η σκόπιμη-προμελετημένη εκτέλεση, βασανιστήρια ή απάνθρωπη μεταχείριση άμαχων ή η πρόκληση σοβαρών τραυματισμών ή η υποθήκευση της υγείας τους ή το να εξαπολύεται αδιάκριτη επίθεση εν γνώσει πως θα προκα-

λέσει απώλειες ζωής και τραυματισμούς αμάχων» (Δική μου η υπογράμμιση στα σημεία εκείνα όπου, πέρα από κάθε αμφιβολία, το ΝΑΤΟ «συλλαμβάνεται» για εγκλήματα πολέμου σύμφωνα με τον ίδιο τον ορισμό του Παρατηρητηρίου· μια που είχαμε και αδιάκριτες επιθέσεις και υποθήκευση της υγείας των κατοίκων μιας ευρύτερης περιοχής και ασχέτως εθνότητας από τις ουσίες που περιείχαν ή που αποδεσμεύθηκαν από τους βομβαρδισμούς). Η έκθεση αρκείται να καταλογίσει στο ΝΑΤΟ την έλλειψη κάθε υπευθυνότητας ως προς την δημόσια ανάληψη ευθυνών για τις πράξεις του, με το αιτιολογικό πως είχαν προκαλέσει μεγάλο ενδιαφέρον στα μαζικά μέσα επικοινωνίας και σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις στο δυτικό κοινό και όχι επειδή προκάλεσε τόσες καταστροφές και δεινά στους Γιουγκοσλάβους. Θα επισημάνει στα πλαίσια αυτά πως ελάχιστες πληροφορίες διοχετεύθηκαν από τις υπηρεσίες του ΝΑΤΟ για το ποια κράτη και ποια συγκεκριμένα αεροσκάφη και ποιοι συγκεκριμένοι πιλότοι συμμετείχαν στις βομβαρδιστικές αποστολές και ποια συγκεκριμένα όπλα χρησιμοποιήθηκαν σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Η έκθεση καταλήγει σε συστάσεις στις κυβερνήσεις

του NATO, μεταξύ των οποίων να ορίσουν οι ίδιες ανεξάρτητες επιτροπές για την διερεύνηση των παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου (συστάσεις που δεν έγιναν στην ίδια την γιουγκοσλαβική κυβέρνηση για τις δικές της βαρύτερες παραβιάσεις).

Το πολιτικό στίγμα του ΔΠΑΔ το εντοπίζει κανείς ρητά, αποκλειστικά στην πρώτη σελίδα του δεύτερου μέρους της έκθεσης. Εκεί εξηγείται με πολιτικούς όρους ως εξής η κρίση στο Κόσοβο και οι λόγοι της (νατοϊκής) επέμβασης: «*Η Επιχείρηση "Συμμαχική Δύναμη" ξεκίνησε στις 24 Μαρτίου του 1999, μετά από πάνω από ένα χρόνο προσπάθειών από την διεθνή κοινότητα υπό την ηγεσία του NATO να βρεθεί μια λύση μετά από διαπραγματεύσεις για το Κόσοβο... Μια "ομάδα επαφής" συναντήθηκε στο Λονδίνο τον Οκτώβριο [του 1998] και εξουσιοδότησε τον Αμερικανό απεσταλμένο Richard Holbrooke να εξασφαλίσει από το Βελιγράδι μια συμφωνία βάσει των όρων που έθεσε το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ (απόφαση 1199)... Παρά την αρχική σταθεροποίηση η βία συνεχίστηκε. Μετά την σφαγή του χωριού Racak, στα μέσα Ιανουαρίου, το NATO ενέτεινε την ετοιμότητά του... Τα συμβαλλόμενα μέρη στις συζητήσεις του Rambouillet αποπειράθηκαν να συντάξουν μια συμφωνία που θα προστάτευε τα δικαιώματα όλων των πλευρών... Στο φως των όσων οι μυστικές πληροφορίες του NATO και οι παρατηρητές του ΟΑΣΕ ανέφεραν ως εντεινόμενη βία στην περιοχή με αυτοργό τις δυνάμεις ασφαλείας της Γιουγκοσλαβίας και την σημαντική ενίσχυση του γιουγκοσλαβικού/σερβικού στρατού μέσα και τριγύρω από το Κόσοβο διεκόπησαν οι συνομιλίες και αποσύρθηκαν οι παρατηρητές του ΟΑΣΕ (19-20 Μαρτίου). Την ίδια στιγμή ο Holbrooke πήγε στο Βελιγράδι για μια τελευταία απόπειρα να πείσει τον Μιλόσεβιτς να υποχωρήσει και να αποφευχθεί μια στρατιωτική σύγκρουση. Μετά ταύτα –φυσικά με αποκλειστική ευθύνη του Βελιγραδίου που δεν υποχώρησε–, δόθηκε η πολιτική εντολή για την έναρξη των επιχειρήσεων».*

Αλλά και για την περίοδο των επιδρομών, σε κρίσιμα ζητήματα το ΔΠΑΔ, στην έκθεσή του, θα υιοθετήσει την επίσημη άποψη του NATO, όπως π.χ. για το θέμα του βομβαρδισμού και του ομαδικού σκοτωμού των Αλβανο-Κοσοβάρων στην Korisa θα μιλήσει για ανθρώπινη ασπίδα που χρησιμοποίησε η σερβική πλευρά, χωρίς να καταγγείλει πως και στην αμφισβητούμενη αυτή περίπτωση οι διεθνείς κανόνες του πολέμου απαγορεύουν κατηγορηματικά την επίθεση εκείνη στην οποία διακυβεύεται η ζωή των ομήρων (στάση που αντίθετα τήρησε στην έκθεσή της η Διεθνής Αμνηστία).⁵ Πρόκειται επακριβώς για την κεντρική αφήγηση των ΗΠΑ και του NATO με την οποία το Διεθνές Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ουδόλως διαφοροποιείται ως προς το πολιτικό σκεπτικό. Επομένως διόλου δεν ευσταθεί πως το ΔΠΑΔ δεν τοποθετείται

πολιτικά και πως δεν είναι πολιτικά προκατειλημμένο. Η διαπίστωση αυτή δεν σημαίνει πως θα μπορούσε κανείς να απαιτήσει να ασπαστεί τις απόψεις εκείνες που όχι μόνο δεν βλέπουν σοβαρές προσπάθειες επίλυσης δια της διπλωματικής οδού και των διαπραγματεύσεων, αλλά αντιθέτως διαβλέπουν μια συνεχή προσπάθεια να υπονομευθούν οι ειρηνικές λύσεις. (Αποκορύφωμα το σχέδιο συμφωνίας του Rambouillet που όχι μόνο «απόπειρα συμφωνίας δεν αποτελεί» αλλά, ουδεμία χώρα στον κόσμο που σέβεται τον εαυτό της δεν θα υπέγραφε). Ούτε θα μπορούσε κανείς να απαιτήσει να διατυπώσει απόψεις που διαβλέπουν κάτι χειρότερο: τον δια της συνεχούς αμφίδρομης πολώσεως στόχο να μταιωθούν οι όποιες συμφωνίες (όλα όσα αποκαλύπτονται από κορυφαία στελέχη της αποστολής του ΟΑΣΕ για την συμπαγνία NATO και UCK στην προπαγανδιστική πρόκληση της σφαγής του Racak, σε αντίθεση με τα διατυπούμενα στην έκθεση ως προς τις εκτιμήσεις των παρατηρητών του ΟΑΣΕ, και για τον ρόλο του Holbrooke). Φυσικά, το σερβικό καθεστώς, πέρα από τις πολιτικές εκτιμήσεις, δεν απαλλάσσεται για τα δικά του εγκλήματα. Πολιτικά, επομένως, το ΔΠΑΔ αποδείχθηκε νατοϊκότερο των νατοϊκών, καθόσον μπορεί να μην νομιμοποίησε ορισμένες πράξεις, συγκεκριμένους στόχους και την χρήση συγκεκριμένων όπλων, νομιμοποίησε όμως πέρα για πέρα την εν γένει πολιτική συμπεριφορά του NATO και εξέφρασε την όλη συλλογιστική του ενδεχομένως εσωτερικεύοντάς την. Και η διαπίστωση αυτή αποτελεί σοβαρότατο πλήγμα ως προς την ίδια την υπαρξιακή υφή της οργάνωσης που υποστηρικτές και μαχητές της στα πεδία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καλούνται να εξετάσουν σε βάθος πριν χαθεί η θεμελιώδης προϋπόθεση ύπαρξής της: η αξιοπιστία. Ο τρόπος της κριτικής και της αυτοκριτικής ενδοσκοπήσης είναι ο μόνος τρόπος να αποτραπεί να ομιλούν κάποιοι άλλοι εσπευσμένα για οργάνωση που λειτουργεί ως προπέτασμα καπνού της δυτικής υποκρισίας (Κονδύλης) ή των «ιμπεριαλιστικών βλέψεων» (ΚΚΕ).

Β. ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΜΝΗΣΙΑ (ΔΑ)

Η Διεθνής Αμνηστία είναι από τις οργανώσεις εκείνες που έχουν μια μακρά και αδιάλειπτη παρουσία τις τελευταίες δεκαετίες. Η ύπαρξή της και μόνο, με τις διερευνητικές της αποστολές έδωσε δύναμη σε πάμπολλους φυλακισθέντες, βασανισθέντες ανά τον κόσμο για πολιτικούς λόγους. Στην περίπτωση του Κοσόβου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθόσον όχι μόνο εξέδωσε σειρά δελτίων τύπου για τις δράσεις της αλλά μαζί με το Παρατηρητήριο ήταν οι μόνες ΜΚΟ που δημοσίευσαν αναλυτικές εκθέσεις. Στην εκτενή της αναφορά η ΔΑ θα μιλήσει για συνειδητές επιθέσεις με στόχους τους άμαχους πληθυσμούς, τις γέφυρες και τον γιουγκοσλαβικό τηλεοπτικό

σταθμό. Στην ίδια έκθεση θα μιλήσει ακόμη και για ενδεχόμενα «εγκλήματα πολέμου...» αλλά δεν θα επανέλθει επί της ουσίας του θέματος (παρότι εξέδωσε μία σαρκαστική τρόπον τινά ανταπάντηση) μόλις η πρόεδρος του Διεθνούς Δικαστηρίου για τα εγκλήματα Πολέμου στην Γιουγκοσλαβία, ακολουθώντας κατά πόδας του Νατοϊκούς και Αμερικανούς επιτελείς, απεφάνθη πως το θέμα θεωρείται λήξαν: «Δεν είχαμε εγκλήματα πολέμου, δεν είχαμε κανένα έγκλημα».

Εάν πήρε 11 μήνες μετά την έναρξη των βομβαρδισμών για να κρίνει το Παρατηρητήριο πως υπήρξαν κάποιες παραβιάσεις της διεθνούς ανθρωπιστικής νομολογίας αλλά όχι «εγκλήματα πολέμου» χρειάστηκε άλλους τρεις μήνες

(σύνολο 14 μήνες) για να διαπιστώσει η ΔΑ σε χαμηλούς τόνους πως, εν τέλει, ενδέχεται να «διαπράχθηκαν εγκλήματα πολέμου» –από αμέλεια– από το NATO. Χρειάστηκε να περάσει πάνω από ένας χρόνος μετά τον πόλεμο για να εκθέσει (όχι ακριβώς να καταγγείλει, όπως θα το ήθελε ο Διονύσης Γουσέτης) τον Ιούνιο του 2000, τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς, προκαλώντας, παρά την ήπια ορολογία της, την ευερέθιστη μήνη της στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας του NATO. Το NATO θα απορρίψει όσα του καταμαρτυρεί η ΔΑ ως «αβάσιμα» και «ατεκμηρίωτα». Με δηλώσεις του γ.γ. του Τζορτζ Ρόμπερτσον, παραπέμπει στην εισήγηση της Κάρλα ντελ Πόντε, Προέδρου του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης προς το Συμβούλιο Ασφαλείας. Στην εισήγησή της είχε αποφανθεί –έχοντας λάβει υπόψη της ήδη την έκθεση της ΔΑ– πως δεν υπάρχει βάση για διεξαγωγή έρευνας σχετικά με τους ισχυρισμούς για παραβίαση του διεθνούς δικαίου και πως δεν τίθεται καν θέμα «εγκλημάτων πολέμου».⁶ Η ΔΑ, μετά ταύτα, καθόσον γνωρίζω σιώπησε, δεν ανταπάντησε και το ζήτημα θεωρείται λήξαν –μέχρι τώρα τουλάχιστον.

Όμως, ας δούμε ποια είναι η λογική της οργάνωσης. Σε

ποιο βαθμό μπορούμε να μιλήσουμε για αμεροληψία και σε ποιο βαθμό για δύο μέτρα και σταθμά; Πόσο έντονα αντέδρασε, με ποια ορολογία και με ποια χρονικότητα –συγκριτικά με άλλες περιπτώσεις; Στην διάρκεια του πολέμου εκτός από διαπιστώσεις και συστάσεις προέβη ή όχι σε καταγγελίες αμερόληπτα και χωρίς μονομέρεια; Με βάση όσα ενημερωτικά δελτία εξέδωσε και τα οποία μπόρεσα να εξετάσω προκύπτουν τα εξής:⁷

Παραμονή της εκκίνησης των βομβαρδισμών, η ΔΑ στέλνει επιστολή σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη στην σύγκρουση του Κοσόβου –ηγεσίες του Νάτο, του UCK, και της Γιουγκοσλαβίας– ζητώντας να γίνει σεβαστό από όλους το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Ζητά, με βάση πάντα το

διεθνές θεσμικό πλαίσιο, να προστατευθεί η ζωή των αμάχων και να είναι ανθρώπινη η μεταχείριση των κρατουμένων. Καλεί όλα τα εμπλεκόμενα μέρη να μην χρησιμοποιήσουν αμάχους ως ανθρώπινες ασπίδες και τέλος να αποφύγουν επιθέσεις είτε με αδιάκριτο χαρακτήρα είτε με δυσανάλογες επιπτώσεις σε άμαχο πληθυσμό. Η ΔΑ αποσαφηνίζει πως δεν εναπόκειται στην δικαιοδοσία της να πάρει καμιά πολιτική θέση σε σχέση με το ειδικό καθεστώς του Κοσόβου.⁸ Ένα μήνα αργότερα ζητάει από την ηγεσία του NATO «επείγουσες εξηγήσεις» για την επίθεση ενάντια στον τηλεοπτικό σταθμό του Βελιγραδίου. Εκφράζει «βαθιά ανησυχία» για την επίθεση και «απαιτεί να δίδονται αποτελεσματικές προειδοποιήσεις για επικείμενες επιθέσεις».⁹ Αρχές Μαΐου προχωράει σε μια σειρά συστάσεων προς όλες τις κατευθύνσεις. Συνστήνει στο NATO οι τυχόν παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού νομικού πλαισίου, στην διάρκεια των επιχειρήσεων, να συμπληρώνονται από άμεσες, διαφανείς, ανεξάρτητες και απροκατάληπτες έρευνες και όταν εντοπίζονται υπαίτιοι παραβιάσεων, να λογοδοτούν πλήρως για τις πράξεις τους. Παράλληλα τονίζει πως τα θύ-

ματα τέτοιων παραβιάσεων πρέπει να αποζημιώνονται. Υπογραμμίζει ακόμη πως το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τα Εγκλήματα στην πρώην Γιουγκοσλαβία πρέπει να ζητήσει την εκδίκαση όλων ανεξαιρέτως των περιπτώσεων παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων από οπουδήποτε και εάν προέρχονται.¹⁰ Λίγες μέρες αργότερα, η ΔΑ, σε επιστολή της στον γ.γ. του ΝΑΤΟ, Javier Solana, θα εκφράσει την «βαθιά ανησυχία της» για μια σειρά από βομβαρδισμούς με 15 νεκρούς –στο αεροδρόμιο της Νις, στην αγορά στο κέντρο της πόλης και σε νοσοκομείο–, θα διατυπώσει «τους φόβους της» ως προς το εάν το ΝΑΤΟ «παίρνει όλες τις αναγκαίες προφυλάξεις στην επιλογή των στόχων του και των [οπλικών] μέσων», και θα ζητήσει ταχεία διερεύνηση και διαλεύκανση για τις επιθέσεις αυτές.¹¹ Η ΔΑ ενημερώνει, σε συνέντευξη τύπου, για την αδυναμία της Μακεδονίας (Fyrom) να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της, όπως ορίζονται από τον διεθνή κανονισμό για τους πρόσφυγες και για τον εκφοβισμό των προσφύγων από την μακεδονική αστυνομία.¹² Αργότερα θα επιπλήξει την διεθνή κοινότητα για την άρνησή της να δεχθεί προθύμως πρόσφυγες. «Οι ανησυχίες» [της ΔΑ ως προς το ΝΑΤΟ] εντοπίζονται στο ότι «δεν ελήφθησαν όλες οι αναγκαίες προφυλάξεις», στην επιλογή των στόχων, των χρονικών στιγμών, στους τρόπους και τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν στις επιθέσεις και στον βαθμό έγκαιρης προειδοποίησης των αμάχων.¹³ Μετά το τέλος του πολέμου η Διεθνής Αμνηστία θα «καταδικάσει» τις εθνοκαθαρτικές πρακτικές του UCK, και την εκτέλεση 14 Σέρβων. Η καταδίκη θα γίνει τρεις μέρες μετά το επεισόδιο (Α.Ι. «condemns the murders...») Αμέσως μετά χαιρετίζει την πρόθεση της ΚFOR να εξετάσει το περιστατικό, και καλεί όλα τα κράτη που συμμετέχουν να ενισχύσουν την πολιτική αστυνομία του ΟΗΕ.¹⁴ Στο ίδιο κλίμα θα καλέσει την ηγεσία του UCK να δώσει τέλος σε καταχρήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁵ ενώ θα ζητήσει και πάλι ισχυρότερη παρουσία του ΟΗΕ μετά την εκτέλεση Σέρβων του Κοσόβου.¹⁶

Ένα χρόνο μετά το τέλος των βομβαρδισμών (15 ολόκληρους μήνες μετά την απαρχή των πρώτων στρατιωτικών επιδρομών) η ΔΑ θα δημοσιεύσει έκθεση αναλυτική για την επιχείρηση του ΝΑΤΟ με τον τίτλο: «ΝΑΤΟ / Ομοσπονδιακή Δημοκρατία Γιουγκοσλαβίας. “Παράπλευρες Ζημιές” ή Παράνομοι Φόνοι; Παραβιάσεις των Νόμων του Πολέμου από το ΝΑΤΟ κατά την Επιχείρηση Συμμαχική Δύναμη». («Nato / Federal Republic of Yugoslavia “collateral damage” or unlawful killings? Violations of the laws of war by Nato during Operation Allied Force»).17 Η έκθεση αυτή της Διεθνούς Αμνηστίας έχει έκταση 62 σελίδων και χωρίζεται σε πέντε μέρη: 1. Εισαγωγή 2. Οι νόμοι του πολέμου και οι προστασία των αμάχων 3. «Επιχείρηση Συμμαχική

Δύναμη» και η προστασία των αμάχων 4. Συμπεράσματα και συστάσεις 5. Περιπτωσιολογικές Μελέτες (case studies). Η λογική που διέπει το υπόμνημα είναι, κατά την ανάγνωσή μου, σαφής.

Στην εισαγωγή (μέρος 1) αποσαφηνίζει: α. Το ιστορικό των δικών της παρεμβάσεων και εκθέσεων για το Κόσοβο υπενθυμίζοντας πως στην διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας, με αποκορύφωμα το 1998, τεκμηρίωσε σε μεγάλη έκταση τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διέπραξε (perpetrated) η ηγεσία της Γιουγκοσλαβίας εναντίον των εθνοτικά Αλβανών στο Κόσοβο και κινητοποιήθηκε να θέσει τέρμα στην κατάσταση αυτή. Η έκθεση στα αγγλικά στο σημείο αυτό αναφέρει: «to put an end to human rights violations perpetrated by the FRY authorities against ethnic Albanians in Kosovo». Ο όρος *perpetrated*, όταν χρησιμοποιείται στα αγγλικά, συνδέεται με έγκλημα ή οποιαδήποτε ειδική πράξη, που κατά κανόνα ξεσηκώνει την δημόσια ή και την διεθνή κατακραυγή. Ο *perpetrator* είναι εγκληματίας ή υπαίτιος αποτρόπαιας πράξης. Φυσικά και έχει την θέση της στην περίπτωση των γιουγκοσλαβικών αρχών – κρατικών και παρακρατικών. Τέτοια διατύπωση όμως δεν εντοπίζεται πουθενά αναφορικά με το ΝΑΤΟ και τις κυβερνήσεις που το συναρπάζουν. Ενδεχομένως, μετά από περαιτέρω ανάλυση σε βάθος να προκύπτει πως η ΔΑ τήρησε ίσες αποστάσεις ανάμεσα σε Σέρβους και Αλβανούς. Δεν τήρησε όμως ίσες αποστάσεις με τους Σέρβους (και τους Αλβανούς του UCK) από την μια και το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ από την άλλη. Εδώ δεν τίθεται καν θέμα ίσων αποστάσεων. Η φιλελεύθερη ιδεολογία στο σημείο αυτό εδώ κλονίζεται καθόσον οι δυνάμεις αυτές αντιμετωπίζονται με άκρο σεβασμό.¹⁸ Ολόκληρη δεκαετία, σύμφωνα με τα ίδια τα κορυφαία ερευνητικά στελέχη της, δεν αλληλογραφεί και δεν συστήνει απλώς στην γιουγκοσλαβική κυβέρνηση αλλά ορθότατα κατά την γνώμη μου καταγγέλλει τις καταχρήσεις και τα εγκλήματα στο Κόσοβο ακριβώς για να αποτραπεί η κλιμάκωση της κρίσης του 1999.¹⁹ Στην περίπτωση αυτή η ΔΑ θα διαπιστώσει κατ’ επανάληψη πως οι εθνοτικά Αλβανοί που ζούσαν στο Κόσοβο ήταν πρώτιστα τα θύματα παράνομων εκτελέσεων, βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης ενόσω πολλοί πολιτικοί κρατούμενοι, συμπεριλαμβανομένων αντιρρησιών συνείδησης, καταδικάστηκαν από δικαστήρια με διαδικασίες που πολύ απείχαν από τα διεθνή κριτήρια απονομής δικαιοσύνης (όλα όσα διεξοδικότερα είχε ήδη αναδείξει η έκθεση των επί τόπου παρατηρητών του ΟΑΣΕ).²⁰ Δεν θα αμελήσει να αναφέρει πως και Σέρβοι υπήρξαν θύματα καταχρήσεων στα ανθρώπινα δικαιώματα –απαγωγές, ξυλοδαρμοί και εκτελέσεις– στα χέρια αλβανικών ομάδων που «συχνά εμφανίζονταν ως UCK». Τέλος, στο εισαγωγικό σημείωμα ενημερώνει ότι συνεχίζει να παρακολουθεί την κατάστα-

ση και να εκδίδει αντίστοιχες ανακοινώσεις μετά την εγκατάσταση των δυνάμεων της ΚFOR.²¹ β. Η ΔΑ ρητά προσδιορίζει τις πηγές στις οποίες στηρίχθηκε η έκθεσή της: σε μέγιστο βαθμό είναι οι επίσημες δημόσιες δηλώσεις και αναφορές του ΝΑΤΟ και των κυβερνήσεων που το απαρτίζουν ως προς το πώς διαχειρίστηκε τις αεροπορικές επιχειρήσεις. Επί προσθέτως, η έκθεση στηρίχθηκε και σε συζητήσεις με αντιπροσωπεία του ΝΑΤΟ (στην οποία συμμετείχαν μεταξύ άλλων ο νομικός σύμβουλος της Συμμαχίας και ο γνωστός εκπρόσωπος τύπου Jamie Shea.²² Εκπλήσσει πως μια μη κυβερνητική οργάνωση, ενώ στηρίχθηκε σε δυτικές κυβερνητικές και διακυβερνητικές (νατοϊκές) πηγές (που προφανώς θεωρούνται κατά

βάση αξιόπιστες αν και εκφράζουν την συνισταμένη πολλαπλών *raisons d'état*), δεν χρησιμοποίησε επίσημες γιουγκοσλαβικές πηγές (οι οποίες εθεωρούντο και δικαιολογημένα εντελώς αναξιόπιστες) ούτε στηρίχθηκε σε συζητήσεις με τις γιουγκοσλαβικές κυβερνητικές αρχές αλλά ούτε με τους τοπικούς παράγοντες και μάρτυρες (αλβανικής και σερβικής εθνοτικής προέλευσης) των φονικών αεροπορικών επιδρομών ή στην γλώσσα της «επεισοδίων», εκτός από μία ή δύο εξαιρέσεις όπου διεξήχθη επιτόπια έρευνα (χωρικών στην Κορύτσα του Κοσόβου). Εκπλήσσει ακόμη η έλλειψη κάθε εξήγησης γι’ αυτή την μονομερή πρόσκτηση των πληροφοριών. Οι πιο στοιχειώδεις κανόνες αμεροληψίας θα απαιτούσαν την σε βάθος σφαιρική αποσαφήνιση όλων των περιστατικών. Επομένως και στο σημείο αυτό διόλου δεν προκύπτουν οι όποιες «ίσες αποστάσεις» διατείνεται ο Γουσέτης. Η ως άνω ένσταση ενισχύεται όταν η ίδια η οργάνωση ισχυρίζεται πως ήταν εξαιρετικά δύσκολο να αποσπάσει πληροφορίες από τους υπευθύνους του ΝΑΤΟ. Η ΔΑ στο εισαγωγικό της κεφάλαιο μας πληροφορεί πως το ΝΑΤΟ στις απαντήσεις του ήταν πολύ γενικόλογος, διαβεβαι-

ώνοντας γενικώς και αορίστως ότι τήρησε τους διεθνείς κανόνες αλλά χωρίς να παρέχει στην ΔΑ συγκεκριμένες ουσιώδεις απαντήσεις στα συγκεκριμένα ερωτήματα για τα συγκεκριμένα εννιά περιστατικά που διερεύνησε. Η αντιπροσωπεία του ΝΑΤΟ δεν θέλησε να ενημερώσει την ΔΑ ως προς το εάν το ίδιο το ΝΑΤΟ διεξάγει έρευνες για τις παραβιάσεις. Ούτε καν δόθηκαν στην ΔΑ οι εσωτερικοί κανονισμοί της Συμμαχίας στην διάρκεια της επέμβασης, αν και ζητήθηκαν κατ’ επανάληψη για να μπορέσει να γίνει μια ανεξάρτητη αξιολόγηση.²³ Μολαταύτα, τα πορίσματα προσλαμβάνουν και γι’ αυτούς τους λόγους ένα πρόσθετο ειδικό ενδιαφέρον.

Η έκθεση, στο σύνολό της, κινείται με «μπούσουλα» τους

διεθνείς κανονισμούς του πολέμου που αφορούν την προστασία των αμάχων και των εγκαταστάσεων πολιτικού περιεχομένου απαγορεύοντας την όποια άμεση επίθεση εναντίον τους (μέρος 2). Οι κανόνες αυτοί περιλαμβάνουν ακόμη την απαγόρευση επιθέσεων, οι οποίες, αν και στοχεύουν σε θεμιτό στρατιωτικό στόχο, έχουν δυσανάλογο αντίκτυπο σε αμάχους ή εγκαταστάσεις πολιτικού περιεχομένου. Εξειδικεύοντας με βάση την γενική διεθνή νομολογία στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας (μέρος 3) και έχοντας διεξοδικά εξετάσει εννιά συγκεκριμένες νατοϊκές επιθέσεις (μέρος 5, που υπέχει κατ’ ουσία θέση παραρτήματος) καταλήγει στα εξής συμπεράσματα (μέρος 4): «Η ΔΑ θεωρεί πως παρά και ενάντια στις διακηρύξεις του ΝΑΤΟ πως “η επιχείρησή του η αεροπορική στην ΟΔΓ ήταν η πλέον ακριβής και με τις χαμηλότερες παράπλευρες ζημιές στην ιστορία” ... Πιστεύει πως ανεξάρτητα προθέσεων οι δυνάμεις του ΝΑΤΟ διέπραξαν σοβαρές παραβιάσεις των νόμων του πολέμου καταλήγοντας σε μια σειρά από περιπτώσεις σε παράνομο σκοτωμό αμάχων πολιτών». Την επίθεση κατά της Σερβικής Ραδιοτηλεόρασης όπου καταστράφηκαν πολιτικές, μη στρατιωτικές,

εγκαταστάσεις και σκοτώθηκαν 16 άμαχοι θα την χαρακτηρίσει ως «έγκλημα πολέμου». Θα καταλήξει και πάλι διατυπώνοντας τις ανησυχίες της.²⁴ Εν ολίγοις, η ΔΑ –όπως άλλωστε και ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός και το Παρατηρητήριο– αυτό-προσδιορίζονται ως αμερόληπτοι διαιτητές εν καιρώ ειρήνης και εν καιρώ πολέμου. Εν καιρώ πολέμου ενδιαφέρονται αποκλειστικά στο να εφαρμόζονται αυστηρά οι διεθνείς νόμοι και κανονισμοί διεξαγωγής του πολέμου. Για όλα τα αιματηρά επεισόδια που εξετάζονται αναλυτικότερα, η λεκτική στρατηγική προσέγγισής τους είναι κοινή. Από την μια επισημαίνει ως ενδιάμεσος διαιτητής τις παραβιάσεις εκείνες, που διερεύνησε και ενεδόπισε, των διεθνών ανθρωπιστικών κανονισμών για την διεξαγωγή του πολέμου. Από την άλλη εκφράζει την ανησυχία της ή και την σοβαρή ανησυχία της με μέγιστο σεβασμό προς την Συμμαχία, ως όφειλε, και ουχί με μέγιστο σαρκασμό που θα μπορούσε μια άλλη ανάγνωση –μάλλον παρατραβηγμένη– της έκθεσης να επιτρέψει.²⁵ Στο πνεύμα αυτό θα μπορούσαν να θεωρηθούν και ορισμένα από τα συμπεράσματα που διατυπώνονται και εν είδει συστάσεων: α. Επισημαίνοντας *μείζον πρόβλημα κοινής* (από όλα τα μέλη της Συμμαχίας) *συνεκτικής ερμηνείας των διεθνών νόμων και κανονισμών* ζητά την διασφάλιση στο μέλλον ενός κοινού ερμηνευτικού πλαισίου. β. Επισημαίνει πως η *όλη δομή του ΝΑΤΟ συμβάλλει στην σύγχυση σχετικά με τις νομικές ευθύνες* γ. Διαπιστώνει τέλος πως στα 5.000 μέτρα που διεξάγονταν οι πτήσεις είναι αδύνατο να διαχωρίσει κανείς τους πολιτικούς από τους στρατιωτικούς στόχους.

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον κανονιστικής ασάφειας, μια που το ΝΑΤΟ ποτέ δεν εξωτερίκευσε τους κανόνες του πολεμικού παιγνίου και τις αρχές που το διήπαν,²⁶ οργανωτικής σύγχυσης, άρνησης διοχέτευσης πληροφοριών, απόλυτης συγκάλυψης των υπαιτίων και τυφλής εκτέλεσης εντολών, όπως ανάγλυφα προκύπτει από την έκθεση της ΔΑ, είναι αυτονόητο να βασιλεύει η πλήρης αυθαιρεσία. Εάν σωρευτικά εναποθέσει κανείς όλα τα ως άνω στην άρνηση υπογραφής των διεθνών συνθηκών από τις ΗΠΑ –τα αεροπλάνα της οποίας επωμίστηκαν πάνω από το 80% των πτήσεων κρούσης–, την απουσία του ΝΑΤΟ ως συμβαλλόμενου μέρους από τις ίδιες αυτές διεθνείς συνθήκες όπως επίσης την άρνηση επίσημης κήρυξης πολέμου και ως εκ τούτου την μη επικύρωση της απόφασης από τα εθνικά κοινοβούλια, τότε ποιος θα μας προστατεύσει «από την ισχυρότερη συμμαχία στην ιστορία»; Στην φάση αυτή πάντως όχι η ΔΑ καθόσον προκύπτει από την έκθεσή της η αδυναμία να αποστασιοποιηθεί κριτικά από την όλη λογική της Συμμαχίας. Ποια είναι αυτή η συλλογιστική;

Στην έκθεση της ΔΑ επαναλαμβάνονται όσα εγγράφονται

στο καταστατικό της: «[Η ΔΑ] εστιάζεται αυστηρά στην συμπεριφορά [των εμπλεκομένων μερών] κατά την διάρκεια μιας τέτοιας επέμβασης υπό το φως των κανόνων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου... Δεν παίρνει θέση στα πολιτικά ζητήματα που σχετίζονται με το καθεστώς του Κοσόβου. Η οργάνωση δεν κρίνει κατά πόσο η προσφυγή στην βία από οπουδήποτε και εάν προέρχεται δικαιολογείται ή όχι και ως εκ τούτου δεν παίρνει θέση ως προς το νομικό ή ηθικό υπόβαθρο της στρατιωτικής επέμβασης του ΝΑΤΟ ενάντια στην ΟΔΓ».²⁷ Δυστυχώς, η οργάνωση αυτοδιαψεύδεται και κρίνει πως η νατοϊκή βία δικαιολογείται. Η ΔΑ μπορεί να διατείνεται για τον εαυτό της πως λειτουργεί αμερόληπτα και πως ποτέ δεν τοποθετείται στα πολιτικά πράγματα και στις ερμηνείες περί αυτών, ενώ μάλλον οδηγείται στην ιδεολογική σχετικοποίηση και την σύγχυση της ίδιας της έννοιας της πολιτικής, μια που σαφώς παίρνει θέση. Στα δύο μοναδικά σημεία της έκθεσης που έχουν ιδεολογικο-πολιτικό περιεχόμενο φαίνεται να είναι καλά ριζωμένες ορισμένες από τις βαρύτερες νοητικές συντεταγμένες της επίσημης νατοϊκής ερμηνείας της γιουγκοσλαβικής κρίσης: Η ΔΑ παρουσιάζει τα αίτια της στρατιωτικής επέμβασης ως εάν να αποδέχεται πλήρως την επίσημη νατοϊκή εκδοχή. Συγκεκριμένα μας λέει πως «το ΝΑΤΟ δραστηριοποιήθηκε στρατιωτικά ενάντια στην ΟΔΓ μετά από την κατάρρευση των διαπραγματεύσεων [του Rambouillet – δική μου η υπογράμμιση] σ. 16, ανάμεσα σε αρκετά από τα μέλη του από τη μια και από την άλλη την ΟΔΓ, ... για την κατάσταση στο Κόσοβο. [Στο Κόσοβο, στρατιωτικές] δυνάμεις της ΟΔΓ βρισκόταν σε σύρραξη με τον UCK για χοντροειδείς καταχρήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για το μελλοντικό καθεστώς της περιοχής [του Κοσόβου]».²⁸ Και σε άλλο σημείο θα διατυπώσει την εξής άποψη ως προς την εκκίνηση της κρίσης: «Τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 1999, η διεθνής κοινότητα (και εδώ ο όρος χρησιμοποιείται όχι όπως θα τον χρησιμοποιούσε η συντριπτική πλειοψηφία των κρατών της διεθνούς κοινότητας αλλά όπως τον χρησιμοποιεί την τελευταία δεκαετία αποκλειστικά η οργανωμένη πολιτικο-στρατιωτικά δύση) άσκησε έντονη διπλωματική πίεση πάνω στην ηγεσία της ΟΔΓ που συνοδευόταν με απειλές στρατιωτικής δράσης. Η αποτυχία των προσπαθειών να διαπραγματευθούν μια συμφωνία ανάμεσα στην ΟΔΓ και αντιπροσώπους των Αλβανών του Κοσόβου μετά από σειρά συναντήσεων στο Rambouillet της Γαλλίας, είναι που οδήγησε στην έκρηξη μιας διεθνούς στρατιωτικής σύρραξης». Το μόνο που δεν λέει πουθενά είναι πως αυτή η διατύπωση είναι η επίσημη εκδοχή του ΝΑΤΟ μια που εμφανίζεται ως εάν η ΔΑ να έχει πλήρως εσωτερικεύσει την απολογητική εκείνη εκδοχή. Η εκδοχή αυτή τι μας λέει; Μας λέει πρώτα πως η Δύση έκανε κάθε δυνατή προσπά-

θεια να αποσοβήσει τον πόλεμο και κατά δεύτερο λόγο πως η Γιουγκοσλαβία είναι αποκλειστικά και μόνο υπεύθυνη για τον πόλεμο. Δεν λέει π.χ., όπως υποστηρίζει μεταξύ πολλών άλλων ο Λόρδος Γκίλμπερτ –δεύτερος τη τάξει σε θέματα άμυνας στην Βρετανία–, πως «η Δύση έκανε ό,τι περνούσε από το χέρι της για να αποτρέψει την υπογραφή σε μια συνθήκη απαράδεκτη που καμιά χώρα στον κόσμο, η οποία σέβεται τον εαυτό της, δεν θα υπέγραφε».²⁹ Και εδώ ενυπάρχει σαφής πολιτική εκτίμηση ενάντια σε όσα διατείνεται για την απολίτικη φύση της η ίδια η οργάνωση. Έρχεται να συνδεθεί με την αρχική λογική της πως, τω όντι, η στρατιωτική επέμβαση αυτή έχει να κάνει αποκλειστικά και μόνο με ανθρώπινα δικαιώμα-

τα. Εν ολίγοις, στέκεται ως διαιτητής που κρατά έναν χάρτη κανόνων των εμπόλεμων. Σφυρίζει τα φάουλ, (του ΝΑΤΟ), βγάδι «κίτρινες κάρτες» (για τον UCK) αλλά κόκκινη μόνο μία: κατά του γιουγκοσλαβικού καθεστώτος. Δεν περιμένει κανείς από μια ΜΚΟ με τους καταστατικά δεδηλωμένους στόχους της ΔΑ να διατυπώσει μια οποιαδήποτε πολιτικά κριτική θέση ανάμεσα σε ένα ευρύ φάσμα απόψεων, αποχρώσεων τονισμών. Ούτε όμως είναι δυνατόν να ισχυρίζεται πως λειτουργεί αποϊδεολογικοποιημένα, απολιτικά ή εξωπολιτικά όταν αποδέχεται χωρίς ερωτηματικά και αποκλίσεις ως προς τα βασικά πολιτικά αίτια την ερμηνεία που δίνει η ηγεσία της μιας εμπλεκόμενης πλευράς (του ΝΑΤΟ). Οποιαδήποτε ανάγνωση και αν αποπειραθεί κανείς είναι αδιανόητο να παραναγνώσει ή να παρερμηνεύσει τα γραφόμενα. Και κάτι ακόμη, η ΔΑ αποδεχόμενη τον ρόλο του διαιτητή ανάμεσα σε εμπόλεμους νομιμοποιεί τον ακήρυκτο τυπικά μη-πόλεμο, όταν η όλη διεξαγωγή είναι παράνομη και έξω από αναγνωρισμένους θεσμούς. Όταν, δηλαδή, δεν υπάρχει καν θέμα «παρεκκλίσεων» από κάποιους κανόνες διεξαγωγής του πολέμου, εφόσον είναι ένας πό-

λεμος που από την απαρχή του είναι απαγορευμένος ρητά και κατηγορηματικά. Και αυτό δεν το λέει η Διεθνής Αμνηστία από την πρώτη στιγμή που εκδίδει ανακοινώσεις και ετοιμάζεται να πάρει την θέση του καλοπροαίρετου και υπεράνω πάσης υποψίας διαιτητή ως και την τελευταία έκθεσή της, δηλαδή δεκαπέντε μήνες μετά την έναρξη των βομβαρδισμών (και δώδεκα μετά το τέλος τους).

Και για τις δύο οργανώσεις, (ΔΑ και ΔΠΑΔ) διερωτάται κανείς πώς είναι δυνατόν να μένουν ασυγκίνητες μπροστά στα πολλαπλάσια σε ανθρώπινα θύματα που προμηνύονται από τα τοξικά παρεπόμενα του πολέμου; (Και διόλου δεν ισχύει ο ισχυρισμός στελεχών τους πως

δεν μπορούν να ασχολούνται με τα οικολογικά που αφορούν αποκλειστικά τις συναφείς ΜΚΟ, μια που διαψεύδονται από τις διαπιστώσεις τους στις ίδιες τις εκθέσεις των οργανώσεών τους. Απλώς δεν θέτουν μείζον ζήτημα εγκλημάτων πολέμου ακόμη και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας στην ενδεχόμενη περίπτωση που η τοξικότητα έχει ήδη υποθηκεύσει μελλοντικά δεκάδες χιλιάδες θύματα – όχι μόνο τους νεκρούς αλλά κυρίως εκείνους με ανήκεστες βλάβες στην υγεία και δραστική μείωση της προσδοκίας ζωής ενός πληθυσμού (διαπίστωση που ισχύει εξίσου για Αλβανούς και Σέρβους Κοσοβάρους).

Η ανάλυση της συλλογιστικής των κειμένων των δύο κυριότερων ΜΚΟ στα θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων στόχευε σε ένα συγκεκριμένο τύπο κριτικής στην λειτουργία τους στην σημερινή μετα-ψυχροπολεμική εποχή. Το ΝΑΤΟ χρησιμοποίησε ως πρόσχημα στην προπαγανδιστική του ρητορεία, και όχι στην διαδικασία λήψης αποφάσεων, ανακοινώσεις και πρότερες εκθέσεις των δύο ΜΚΟ για την συστηματική παραβίαση των

ανθρωπίνων και εθνικών δικαιωμάτων των Αλβανών Κοσοβάρων από το σερβικό καθεστώς. Όμως θα ήταν αδιανόητο να κατηγορηθούν οι δυο οργανώσεις επειδή έκαναν την δουλειά τους χαρτογραφώντας την πραγματική κόλαση που επικρατούσε στο πολιορκούμενο Κόσοβο για μια δεκαετία. (Αυτά όλα δεν πέρασαν στην Ελλάδα και πάντως κανένας δεν συγκίνησαν). Ούτε είναι δυνατόν να δεχθεί κανείς πως οι διεθνείς ΜΚΟ έγιναν στο σύνολό τους φερέφωνα του ΝΑΤΟ, όπως υποστήριξαν οι κακοπροαίρετοι, αν και ορισμένες από αυτές έμοιαζαν πράγματι να λειτουργούν ως τέτοια, όπως η International Helsinki Federation. Πρόκειται για μια αντιστροφή όσων ορισμένοι ευκολόπιστοι διανοούμενοι υποστήριξαν, δηλαδή, πως το ΝΑΤΟ έγινε απλούστατα ο εκτελεστής των αξιών τους (Susan Sontag) ή πως λειτούργησε ως «το στρατιωτικό δεξί χέρι της Διεθνούς Αμνηστίας» όπως διατεινόταν ο γερμανός κοινωνιολόγος Ulrich Beck μέσα στον ενθουσιασμό του για την νατοϊκή στρατιωτική επέμβαση μιλώντας για «τις βόμβες της ορθοφροσύνης- της λογικής».³⁰ Σίγουρα οι ακραίες αυτές τοποθετήσεις είτε για λόγους επιλεκτικά απορριπτικούς είτε για λόγους επιδοκιμαστικούς να μην έχουν θέση στην δική μου λογική. Ωστόσο θα ήταν μάλλον απλοϊκό να έφταναν στο συμπέρασμα πως όλες αυτές οι ΜΚΟ –και μάλιστα στην συγκεκριμένη περίπτωση από κοινού με το ΝΑΤΟ, τις ΗΠΑ και την ΕΕ–, λειτουργούν αγνά φιλανθρωπικά, χωρίς να έχουν τα δικά τους ενδιαφέροντα ή/και συμφέροντα και τις ποικίλες δικές τους διαπλοκές.

Γεγονός, πάντως παραμένει πως πολλές ΜΚΟ, αφού εσωτερίκευσαν την επίσημη νατοϊκή λογική στην διάρκεια των βομβαρδισμών, συνέχισαν και στην μετέπειτα φάση εγκατάστασης της ΚFOR να διατηρούν την φιλανθρωπική απολίτικη αυτοεικόνα τους. Μια αυτο-εικόνα που θέλει κατά νεο-αποικιακό τρόπο τους «πολιτισμένους δυτικούς» να παρέχουν στους «απολίτιστους ιθαγενείς» τα οικονομικά μέσα και την εκπαίδευση για μια καλλιέργεια στην ανοχή –εγκεφαλικού χαρακτήρα– την ίδια ώρα που υπό την διοικητική ευθύνη της ΚFOR τείνουν να εκλείψουν από το Κόσοβο (όπως και από τα ξεχωριστά καντόνια της Βοσνίας) οι διαφορετικές εθνότητες που θα επέτρεπαν στην πράξη, και όχι μόνο στην θεωρία, επίδειξη καθημερινής αλληλοανοχής.

Γ. ΓΙΑΤΡΟΙ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ (ΓΧΣ)

Ο Διονύσης Γουσέτης σε ένα άλλο σημείο αναλαμβάνει όχι μόνο να «πυροβολήσει» μια μη κυβερνητική οργάνωση (ανακυκλώνων τον τίτλο του κειμένου του) όπως το Ελληνικό Τμήμα των Γιατρών Χωρίς Σύνορα αλλά και με συνοπτικές διαδικασίες να την εκτελέσει. Ας δούμε γιατί. Οι «Γιατροί χωρίς Σύνορα» διεθνώς, αλλά και στην Ελλά-

δα, έχουν την εξής ειδοποιό διαφορά από τις υπόλοιπες ΜΚΟ: δεν ομιλούν απλώς για τις συνθήκες που επικρατούν στον κόσμο αυτό, ούτε γράφουν μόνο εκθέσεις-αναφορές (όσο σημαντική και εάν πράγματι είναι η δραστηριότητα αυτή), αλλά δρουν συχνά κάτω από εξώχως αντίξοες συνθήκες διακινδυνεύοντας την ίδια τους την ζωή. Στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας τα μάχιμα τρία ή τέσσερα ευρωπαϊκά τμήματα έστειλαν δεκάδες γιατρούς στα αλβανικά προσφυγικά στρατόπεδα και πολύ ορθά. Αλλά δεν έστειλαν κανένα γιατρό μέσα στην Σερβία και το Κόσοβο, κενό που κάλυψε το ελληνικό τμήμα και που για την πράξη του αυτή διαγράφηκε. Και αυτό είναι καταδικαστέο, όπως υπογράμμισα στο άρθρο μου.³¹ Το διεθνές γραφείο της οργάνωσης ΓΧΣ κατέληξε ομοφώνως πως δεν υπήρχαν οι στοιχειώδεις προϋποθέσεις που εξασφάλιζαν την ανεξαρτησία και αμεροληψία αποστολής κλιμακίου. Αντίθετα οι Έλληνες ΓΧΣ προχώρησαν μέσα από «ανθρωπιστικό διάδρομο», που διανοίχτηκε μετά από *διαπραγματεύσεις που διεξήγαγε η ελληνική κυβέρνηση υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* –όπως μας ενημέρωνει σε υπόμνημα που κατέθεσε η οργάνωση στις Βρυξέλλες.³² Η διεθνής οργάνωση θα μεταβεί στο Κόσοβο μετά το πέρας των βομβαρδισμών από τον «ανθρωπιστικό διάδρομο», που θα διανοίξουν οι νατοϊκές δυνάμεις (ΚFOR) υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Αν και δεν μπορούμε να γνωρίζουμε τις επακριβείς συνθήκες των δράσεων και αντιδράσεων της διεθνούς γραμματείας και των επιμέρους τμημάτων της οργάνωσης, και ενώ φαίνεται λογικό να θεωρηθεί στενά τυπικά «παραβατική» η συμπεριφορά του ελληνικού τμήματος, για οργάνωση που λειτουργεί ομοσπονδιακά, είναι δύο φορές καταδικαστέα η διαγραφή του αντί της ενδεχόμενης επίπληξής του. Το ελληνικό τμήμα θα υποστηρίξει πειστικά πως κινητοποιήθηκε όχι επειδή διακατεχόταν από κανένα φιλομιλοσεβιστικό ή εθνικιστικό οίστρο, –όπως αποπειράθηκαν μερικοί να του καταλογίσουν– αλλά επειδή θέλησε να μην μείνουν αβοήθητοι τις μέρες των βομβαρδισμών στους πληττόμενους τόπους οι Σέρβοι και Αλβανοί άμαχοι. Μπορεί εύκολα να καταδικάζει κανείς το ότι δεν προχώρησε με κάποια άλλη συλλογική ιδιότητα ή ότι ενόσω επήλθε ρήξη δεν παραιτήθηκε από την διεθνή οργάνωση ή δεν δέχθηκε την διαγραφή του από την πρώτη στιγμή. Όμως το πυκνό σε ουσιαστικές αποστολές πολυετές παρελθόν του ελληνικού τμήματος των ΓΧΣ είναι αδιανόητο να κατηγορείται επειδή πανηγύρισε για το Νομπέλ που δόθηκε στην οργάνωση, ενόσω στην συγκεκριμένη και μόνο συγκυρία της πολύ μικρής διάρκειας εβδομάδων ήταν μετέωρη η δική της συμμετοχή. Το βραβείο δόθηκε για την δραστηριότητα της οργάνωσης συνολικά στο παρελθόν και όχι ειδικά και αποκλειστικά για την στάση της διεθνούς γραμματείας στο Κόσοβο –

μέχρις αποδείξεως του αντιθέτου, οπότε θα έχει πρόσθετο ενδιαφέρον το περιστατικό. Επομένως το ελληνικό τμήμα είχε κάθε λόγο να επιχαίρει για την βράβευση. Είναι απορίας άξια η έλλειψη μέτρου στο μικρόψυχο κατηγορητήριο ενός ανθρώπου (του Διονύση Γουσέτη) που μάλλον η γενναιοδωρία τον διακρίνει στην αρθρογραφία του για τα κοινά.

Σύμφωνα με όσα διατείνεται ο πρόεδρος της ελληνικής οργάνωσης ΓΧΣ πως με την στάση της αυτή και την διατήρηση του ονόματος, δεν θέλησε πράγματι να σώσει την «χαμένη τιμή» (τουλάχιστον στα μάτια της) της κεντρικής οργάνωσης. Η διεθνής οργάνωση ΓΧΣ, όπως πολλές άλλες ΜΚΟ, είδε αποκλειστικά και μόνο ένα ανθρωπιστικό

έγκλημα, εκείνο του καθεστώτος Μιλόσεβιτς. Ορισμένες ΜΚΟ ενοχοποίησαν συλλογικά τον σερβικό λαό καταλήγοντας πως δεν του αξίζει καν η ανθρωπιστική βοήθεια. Η διεθνής οργάνωση των ΓΧΣ όχι μόνο δεν καταδίκασε τα εγκλήματα πολέμου κατά των αμάχων από τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς αλλά κορυφαία στελέχη της συντάχθηκαν ενθέρμως.³³

Νομίζω πως δεν χρειάζεται ούτε μάρτυρες υπεράσπισης ούτε εισαγγελείς καταδίκης η ελληνική οργάνωση ΓΧΣ, όταν ο ίδιος ο Πρόεδρος των Γάλλων ΓΧΣ, Philippe Biberson, ένα χρόνο μετά τους βομβαρδισμούς θα δηλώσει στην Γενική Συνέλευσή τους τα εξής: «Με την απόσταση του χρόνου, πρέπει να παραδεχθούμε ότι *δεν κατορθώσαμε να αντιταχθούμε στο ανθρωπιστικό πρόγραμμα που επέβαλε το ΝΑΤΟ με μοναδικό σκοπό να κάνει αποδεκτό αυτόν τον πόλεμο από την κοινή γνώμη. Έπρεπε να καταγγείλουμε με δύναμη την απάτη της ανθρωπιστικής ρητορικής του ΝΑΤΟ και να δηλώσουμε την άρνησή μας να συνεργαστούμε με τους στρατιωτικούς, υπενθυμίζοντας ότι αυτοί, απλά και μόνο, διεξήγαγαν πόλεμο.* Στον πόλεμο, είναι απατηλό να θέλεις να ξεχωρί-

σεις αυτό που αποτελεί στρατιωτική επίθεση από αυτό που συσχετίζεται με την υποστήριξη των μετόπισθεν ή την κοινή γνώμη. Οι δήθεν στρατιωτικο-ανθρωπιστικές ενέργειες στα Σκόπια³⁴ και στην Αλβανία είχαν ως μοναδικό στόχο την υποστήριξη της στρατιωτικής επίθεσης. *Η εικόνα που δώσαμε –κριτική που σήμερα κάνω για την περίοδο αυτή– μου φαίνεται αρκετά αμφίβολη από απόψεως ανεξαρτησίας και αμεροληψίας.*»³⁵ (Η υπογράμμιση δική μου)

Γιατί δεν θέλει να δεχθεί ο Γουσέτης όσα φαίνονται να δέχονται όλο και περισσότερο στελέχη της διεθνούς γραμματείας των ΓΧΣ; Γιατί αυτή η κακή πίστη από παράγοντα διευθυντικό των ελληνικών τμημάτων δύο άλλων

ΜΚΟ, όταν μάλιστα έχει τοποθετηθεί ο ίδιος και άλλα στελέχη των οργανώσεων του κάθετα αντίθετος με τους βομβαρδισμούς; Νομίζω πως η κατεύθυνση της απάντησης βρίσκεται στην ρητορική στρατηγική που επιλέγει ο αγαπητός και εκλεκτός συνομιλητής με την οποία θα κλείσω την απάντηση μου.

III. ΔΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΠΡΟΘΕΣΕΩΝ

Θα τελειώσω με μια ακόμη παρατήρηση που αφορά την ρητορική επιλογή του επιστολογράφου. Αυτή την φορά θα χρησιμοποιήσω μόνο ως παράδειγμα τον τρόπο με τον οποίο ομιλεί για τους ΓΧΣ. Ο Διονύσης Γουσέτης εάν καταδικάζει συνοπτικά την ελληνική οργάνωση των ΓΧΣ, το κάνει ενδεχομένως περισσότερο επειδή με τις παραβατικές της πράξεις, και κυρίως την διαγραφή που προκάλεσε, έδωσε τροφή στους εθνικιστικούς κύκλους εν Ελλάδι και δέχθηκε να εμφανιστεί σε εκπομπή φανατικά μισαλλόδοξο συντονιστή. Εθνικιστικοί και λαϊκιστικο-δογματικοί κύκλοι βρήκαν την ευκαιρία να μιλήσουν για διεθνή συνωμοσία των ισχυρών της γης, της οποίας θύμα υπήρξε ο ελληνικός κλάδος και καταδίκασαν συνοπτικά

όλες τις μη κυβερνητικές οργανώσεις ως «όργανα του ιμπεριαλισμού». Το ελληνικό τμήμα των ΓΧΣ απέναντι σε αυτή την εθνικιστική χρήση και κατάχρηση της στάσης τους ενδέχεται πράγματι να μην έδωσε την δέουσα προσοχή. Αλλά όχι ολιγότερο από το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων και των πλέον ευαίσθητων στα θέματα αυτά – Συνασπισμός και ΑΕΚΑ δεν χάνουν καμιά ευκαιρία συμμετοχής με την συλλογιστική «εμείς προβάλλουμε όσα πιστεύουμε και ας εκφράζεται τριγύρω μας ο καθημερινός αυταρχικός φασίζων ποικιλώνυμος λαϊκισμός». Και οι ΓΧΣ έχουν αποφασίσει να πηγαίνουν όπου και αν τους καλούν χωρίς να εξετάζουν πολιτικά φρονήματα. (Όσο και αν για ορισμένους από μας είναι μερικές εκπομπές και ορισμένα κανάλια που δεν πας με «καμιά παναγία», μια που η παρουσία σου δίδει μια πρόσθετη νομιμοποίηση). Ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατόν να κρίνονται οι πράξεις και η λογική που τις διέπει με βάση την τροπή που πήρε η εδώ δευτερογενής εκμετάλλευση από τρίτους. Το τελευταίο ζήτημα το θεωρώ εξόχως σοβαρό γιατί μας έχει συχνά ταλαιπωρήσει στο παρελθόν. Έχει σχέση με νοοτροπίες που στην Ελλάδα έχουν ιστορικό βάθος και πολύ δύσκολα φαίνεται να ξεριζώνονται. Στο πάθος να υποστηρίξει «το σπίτι του [τις ΜΚΟ που δραστήρια συμμετέχει] πριν πέσει και τον πλακώσει», ένας αναλυτής και μαχητής όπως ο Γουσέτης, που γνωρίζει πολύ καλά που οδηγούν αυτές οι νοοτροπίες, ο ίδιος δεν διστάζει να τις κινητοποιεί. Μια που ο διάλογός μας διεξάγεται σε επιθεώρηση που έχει στο επίκεντρο την μελέτη και ανάλυση των τρόπων σκέψης, ας γίνω πιο σαφής. Για «ρεβιζιονιστές», αντικειμενικά σύμμαχους της δεξιάς που ενδεχομένως πρακτόρευαν τα συμφέροντα του ιμπεριαλισμού θα συκοφαντεί εδώ και τριάντα χρόνια όσους αποχωρώντας από το ΚΚΕ προβάλλονταν ως είδηση στα ΜΜΕ. Αντίστοιχα από το 1977 όσοι έγραφαν και ανέλυαν μέσα από τις στήλες αριστερών εφημερίδων και επιθεωρήσεων τον λαϊκισμό του (Παπανδρεϊκού) ΠΑΣΟΚ και τα στοιχεία εθνικισμού που καλλιεργεί δεν ήταν λίγοι εκείνοι που μιλούσαν για «αριστερό δούρειο ίππο», για την παλιννόρθωση της «επάρατης», μια που οι απόψεις τους προβάλλονταν από τον τύπο της (υπενθυμίζω την διαμαρτυρία 117 διανοομένων για τα μπλε και λευκά ψηφοδέλτια και τους λιβέλους που προκάλεσαν). Την τελευταία δεκαετία με την σε βάθος συστηματική κριτική του εθνικισμού μέσα από άρθρα, αφιερώματα επιθεωρήσεων, βιβλία, δηλαδή, μέσα από προϊόν πολυετούς μόχθου και όχι στιγμιαίας αντίδρασης, όσοι όργωσαν το ακαδημαϊκό και το πολιτικό επίπεδο κατηγορήθηκαν για «ανθελληνισμό», μια που όσα έγραφαν ήταν δράση «πέμπτης φάλαγγας» των εχθρών της Ελλάδας, όπως η Τουρκία, η Μακεδονία (εκείνη των Σκοπίων) κ.ά. Σήμε-

ρα, έρχεται ο Διονύσης Γουσέτης, την ίδια ώρα που ο ίδιος συνοπτικά δικάζει και καταδικάζει χωρίς κανένα ελαφρυντικό, και εκτελεί μια ΜΚΟ –εκείνη των Ελλήνων ΓΧΣ–, κατηγορώντας γενικά όσους ασκούν κριτική, αναγνωρίζοντας το ένα σκέλος της θετικής συμβολής μέσα από την στοιχειοθέτηση και την «ορθή-ορθότητα», όπως εγγράφεται και επαναλαμβάνεται εν είδει επωδού σε κείμενα των Ελλήνων ΓΧΣ αλλά και στο δικό μου άρθρο η καταδικαστική στάση των ΜΚΟ για το καθεστώς Μιλόσεβιτς. Εκλαμβάνει, δηλαδή την κριτική για την στάση εκείνων των ΜΚΟ, που δεν καταδίκασαν τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς, ως εάν να πυροβολούνται οι ίδιες οι ΜΚΟ επειδή δίδονται πολεμοφόδια στις παραδοκούσες δυνάμεις του κακού. Η πίεση, ως γνωστόν, στους στενούς-στενότατους και στενόχωρους κύκλους μας ήταν μεγίστη να μην γράψουμε όχι μόνο για τις ΜΚΟ αλλά ούτε καν για τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς αυτούς καθεαυτούς. Γιατί; Απλούστατα γιατί, για άλλη μια φορά, κάποιος τρίτος θα το εκμεταλλευθεί ακαριαία και αυτή την φορά είναι το εθνικιστικό λόμπυ και τα ελεγχόμενα ΜΜΕ (θα το ένοιωσε και ο Γουσέτης μια που από την αρχή ετάχθη κατά των βομβαρδισμών).

Προσπάθησα να τεκμηριώσω με βάση τα κείμενα των εκθέσεων πως υπάρχει μείζον πρόβλημα στους τρόπους που εσωτερικεύσαν την βαθύτερη λογική του ΝΑΤΟ ως προς την ιστορική και πολιτική ερμηνεία της στρατιωτικής επέμβασης. Εάν η κάθε κριτική πρέπει να παύσει επειδή «κινδυνεύει να ταυτιστεί με εκείνους που προέβησαν σε αήθεις επιθέσεις εναντίον των ΜΚΟ» ανιχνεύοντας κάποιες αλήθειες, τότε οι διαφορές μας θα ήταν κατά πολύ βαθύτερες, κοσμοφιλοσοφικής υφής, πράγμα που δεν το πιστεύω, με τον Διονύση Γουσέτη. Αλλά εάν πράγματι υπάρχει χάσμα μεθοδολογίας σκέψης και εμμένει σε αντιλήψεις ως προς το πώς κρινόμαστε (και κρίνεται) από το εάν χρησιμοποιούν τις απόψεις μας τρίτοι για άλλους σκοπούς και όχι με το περιεχόμενο όσων λέμε και όσων πράττουμε, τότε πολύ φοβούμαι πως κινδυνεύουν να μείνουν απομονωμένοι όχι μόνο από την κοινωνία, η οποία ενδέχεται ούτως ή άλλως να «βολοδέρνει», αλλά και από αδελφές οργανώσεις και από το μέγιστο φάσμα κριτικών στοχαστών.³⁶

Τα μειονοτικά ζητήματα επικαιροποιήθηκαν την τελευταία δεκαετία ως ένα πεδίο δράσης –ακαδημαϊκής και πολιτικής– ουδέτερο ιδεολογικά, ενώ φυσικά και δεν είναι. Δεν είναι ουδέτερο ιδεολογικά, δεν είναι ουδέτερο ιστορικά, ούτε είναι ουδέτερο θεωρητικά. Η στάση των ΜΚΟ και οι βαθύτατα ιδεολογικοπολιτικές συντεταγμένες που τις διήπαν στον πόλεμο του Κοσόβου είναι το πιο πρόσφατο και ζωντανό παράδειγμα πως διόλου δεν βρισκόμαστε σε φάση του τέλους των ιδεολογιών, αλλά ορισμένων ιδεολογιών. Το ζήτημα της διερεύνησης σε

βάθος των στάσεων και αντιλήψεών τους όχι μόνο δεν έχει τελειώσει, αλλά τώρα μόλις αρχίζει. Το θέμα είναι κρίσιμο καθόσον ακόμη και το «αντάξιο» ιστορικά του ονόματος ορισμένων ΜΚΟ κρίνεται κάθε στιγμή και ενδέχεται να διακυβεύονται (τα στερνά νικούν τα πρότερα) στο μέλλον εάν δεν αποσαφηνίσουν τους τρόπους σκέψης και δράσης τους μέσα από μια διαδικασία αυτοκριτικής ενδοσκόπησης. Σε αυτή την αναμφίβολα σκοτεινή, αδιαφανή και αντιφατική περίοδο που ζούμε, μακάρι, στην πορεία να προκύψει πως αδικούνται όχι τόσο από όσα γράφτηκαν κριτικά γι' αυτές αλλά από όσα διατύπωσαν οι ίδιες μέσα από τα κείμενα και τις πράξεις τους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Μόνο παρεπιπτόντως αναφέρομαι στις ελληνικές ΜΚΟ, οι περισσότερες εκ των οποίων διαφοροποιήθηκαν από τις ομόσπονδες αδελφές δυτικές (Η Ελληνική Ένωση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το Ελληνικό Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων –τα βασικά στελέχη του, αλλά όχι τυπικά η ίδια η οργάνωση– οι ΓΧΣ και οι περισσότερες ελληνικές και βαλκανικές οικολογικές οργανώσεις διαφώνησαν και καταδίκασαν τους βομβαρδισμούς). Αναφέρομαι σε ορισμένες από τις νεότευκτες εν Ελλάδι δρώσες ΜΚΟ, που όπως φαίνεται έγιναν νατοϊκότερες των Νατοϊκών και όχι ακριβώς κυβερνητικότερες των κυβερνητικών, καθόσον η δική μας κυβέρνηση και ο πρωθυπουργός φάνηκαν ιδιαίτερα προσεκτικοί και εχεφρόνως διστακτικοί και έκαναν ό,τι περνούσε από το χέρι τους για να σηματοδοτήσουν διεθνώς αυτή την διαφορά. Επειδή η ασάφεια ενδέχεται να αφήνει στο «φλου», ας αποσαφηνίσω πως αναφέρομαι αποκλειστικά στην κίνηση «Παρέμβαση για μια Κοινωνία Πολιτών», οργάνωση που, εκτός από τον πολιτικό παρεμβατισμό της, επεξεργάζεται και θεωρητικά τις συναφείς έννοιες. Μπορεί να έχει στο ενεργητικό της ένα φάσμα ευεργετικών παρεμβάσεων για την τόνωση της δημοκρατίας και της κοινωνίας πολιτών στην χώρα μας (μεταξύ των οποίων την εποικοδομητικότερη θεσμοθέτηση του Συνήγορου του Πολίτη που διεκπεραίωσε χιλιάδες υποθέσεις πολιτών σε διάστημα δύο ετών). Ωστόσο, τα βασικά του ιδρυτικά στελέχη με ομιλίες και άρθρα αν δεν σιώπησαν επί της ουσίας,

είτε ενθέρμως υποστήριξαν την νατοϊκή επέμβαση είτε παρότρυναν αρχικά να γίνει και χερσαία απόβαση –οι εναέριοι βομβαρδισμοί δεν μπορούν παρά να πλήττουν αμάχους ενώ οι χερσαίες μάχες είναι σώμα με σώμα– παραβλέποντας βέβαια την μέγιστη ανάφλεξη που θα είχε προκαλέσει στα Βαλκάνια. Στην πορεία ορισμένοι θα διαφοροποιηθούν αλλά όχι την κρίσιμη ώρα της διαμόρφωσης της κοινής γνώμης. Θα ισορροπήσει κάπως την στάση του καταδικάζοντας συνάμα εκτός από το καθεστώς Μιλόσεβιτς και τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς. Φυσικά και τέτοιες αρχικές στάσεις στην δική μου την θεώρηση ουδεμία σχέση είχαν με την προάσπιση του πολίτη, του Σέρβου ή Αλβανού Κοσοβάρου βομβαρδιζόμενου πολίτη. Συνηγορία του Πολίτη σημαίνει στήριξη του πολίτη και όταν μαχαιρώνεται, βιάζεται, βασανίζεται, «εξ επαφής» και όταν βομβαρδίζεται και υποθηκεύεται (περιβαλλοντικά) το μέλλον του εξ αποστάσεως.

2. Η έκφραση ανήκει στην Ellen Meiksins Wood, «Kosovo and the New Imperialism», στο Tariq Ali (επιμ.), *Masters of the Universe*, εκδ. Verso, Λονδίνο, 2000, σελ. 193.
3. Στρηρίζομαι αποκλειστικά σε συναφή έγγραφα και κυρίως σε άρθρο του Διονύση Γουσέτη, τ. αντιπρόεδρου του «Ελληνικού Παρατηρητηρίου», (εφημ. *Αυγή* 8/5/1999 και 15/5/1999).
4. Αναρωτιέται ευγενώς η έκθεση, δέκα μήνες μετά την απαρχή των βομβαρδισμών, εάν οι «φοβερές προσπάθειες του ΝΑΤΟ να αποφευχθούν θάνατοι των πιλότων του απέκλεισε χαμηλές πτήσεις που θα μπορούσαν να διευκολύνουν την πιο ακριβή στόχευση». Human Rights Watch, ό.π., σελ. 9 του δεύτερου μέρους της έκθεσης
5. Ό.π., σελ. 10 του δεύτερου μέρους.
6. Θα πει μάλιστα η γενική εισαγγελέας Κάρλα ντελ Πόντε: «Είμαι πολύ ικανοποιημένη επειδή δεν υπήρξε σκόπιμη στόχευση αμάχων ή μη νόμιμων στρατιωτικών στόχων από το ΝΑΤΟ». Ο δε στρατηγός Κλαρκ θα συμπληρώσει πως υπήρχαν στρατιές δικηγόρων από την στρατιωτική βάση του Αβιάνο μέχρι το Λονδίνο, το Παρίσι και την Ουάσιγκτον που εξετάζαν κάθε αεροπορική επίθεση εξονυχιστικά «με το νι και με το σίγμα»!! Βλ. σχετικά τις ανταποκρίσεις από το Λονδίνο και τις Βρυξέλλες των εφημερίδων *Η Καθημερινή*, «Πόλεμος» μεταξύ Διεθνούς Αμνηστίας και ΝΑΤΟ, και *Το Βήμα*, «Εξοργίζουν το ΝΑΤΟ οι καταγγελίες για παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου», 8/6/2000.
7. Είμαι ευγνώμων στον φίλο Διονύση Γουσέτη, τ. γενικό γραμμα-

τέα του Ελληνικού τμήματος της «Διεθνούς Αμνηστίας» και μέχρι πρόσφατα διευθυντή του περιοδικού του ελληνικού κλάδου του Παρατηρητηρίου για την διοχέτευση του σχετικού υλικού.

8. Βλ. Amnesty International, «Letter to all parties involved in the Kosovo conflict», 23 Μαρτίου 1999.

9. Amnesty International, «Amnesty International seeks urgent explanation from Nato on television station attack», 23 Απριλίου 1999.

10. Amnesty International, «Unheeded warnings at root of Kosovo crisis-A.I. writes to the UN Security Council», 5 Μαΐου 1999.

11. Amnesty International, «A.I. writes to Nato's Secretary General», 11 Μαΐου 1999.

12. Amnesty International, «Kosovo refugee crisis: Humanitarian solution or failure to protect?», 17 Μαΐου 1999.

13. Amnesty International, «A.I. Concerns relating to Nato bombings», 18 Μαΐου 1999. Ορθώς, ορθότατα έγραφε εν μέσω πολέμου ο Σοφιανός Χρυσοστομίδης πως «αλληγογραφούν για να μην καταγγείλουν» και αναίτια ενίσταται για την ακριβή αυτή διατύπωση ο Διονύσης Γουσέτης.

14. Amnesty International, «Kosovo, murder of 14 ethnic serbs», 26 Ιουλίου 1999.

15. Amnesty International, «A.I. urges KLA leader to stop human rights abuses», 5 Οκτωβρίου 1999.

16. Amnesty International, «A.I. calls for more international civilian police in Kosovo after attack on serbs», 30 Νοεμβρίου 1999.

17. Έκθεση που αναφέρει ο Γουσέτης ως τεκμήριο της δικής μου άδικης κριτικής στην ΔΑ μόνο που φυσικά και δεν θα μπορούσα να την είχα λάβει υπόψη μου, καθόσον δημοσιεύθηκε τέσσερεις μήνες μετά την σύνταξη του κειμένου μου (Εκφωνήθηκε σε συνέδριο για τα Βαλκάνια της Εταιρείας Σπουδών, μέσα Φεβρουαρίου του 2000). Η έκθεση ούτως ή άλλως δεν αλλοιώνει τα βασικά στοιχεία της κριτικής μου. Αντίθετα, δυστυχώς την τεκμηριώνει. Για τον λόγο αυτό και έκρινα σκόπιμο να την αναλύσω κάπως πιο διεξοδικά.

18. Η φιλελεύθερη ιδεολογία της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου σφραγίζει και την πρακτική της ΔΑ με την πολιτική των ίσων αποστάσεων από τις δύο υπερδυνάμεις ως προς την στήριξη καταπιεστικών καθεστώτων. Πολύ εύγλωττα περιγράφει η Φώφη Λαζάρου την πολιτική ίσων αποστάσεων επί διπολισμού στο απόσπασμα που παρουσιάζει ο Διονύσης Γουσέτης, κακώς όμως την επικαλείται ως δείγμα αμεροληψίας στις σημερινές συνθήκες. Δεν υπάρχει η όποια αναλογία ή δυνατότητα μεταφοράς στις σημερινές μετα-ψυχροπολεμικές μονοπολικές συνθήκες. Ως προς το Κόσοβο όσο και εάν θέλαμε να είχε διατηρήσει η ΔΑ την πολιτική ίσων αποστάσεων» μεταξύ ΝΑΤΟ, ΗΠΑ από την μια και Σέρβων από την άλλη, δυστυχώς και εδώ δεν τις τήρησε ούτε κατ' επίφαση και κακώς, κριτικάροντας τον Γιώργο Βότση, αναζητεί ανύπαρκτες αναλογίες με τις ίσες αποστάσεις ανάμεσα σε ΕΣΣΔ και ΗΠΑ την ψυχροπολεμική περίοδο του διπολισμού.

19. Βλ. σχετικά την εκτενή τρισελίδη ανάλυση των Anver Gidron και Claudio Cordone, «Guerre du Kosovo Faut-il juger l'OTAN?», επιθ. *Monde Diplomatique*, Ιούλιος 2000, σελ.1 και 18-19 (Ο πρώτος σύμβουλος ερευνών και ο δεύτερος διευθυντής του προγράμματος ερευνών και του *mandat* της Διεθνούς Γραμματείας της ΔΑ).

20. Η ΔΑ εξέδωσε σε δύο τόμους το σύνολο των ανακοινώσεων και των εκθέσεων της για το Κόσοβο με τον τίτλο: *Kosovo: a decade of unheeded warnings. Amnesty International Conserves In Kosovo*, Volume One, Μάιος 1989-Δεκ. 1997, Volume Two, Ιαν. 1998-Μάρτιος 1999. ΑΙ Index: EUR 70/39/99, Απρίλιος 1999. Η έκ-

θεση του ΟΑΣΕ δημοσιοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 1999.

21. Βλ. Amnesty International, *Federal Republic of Yugoslavia (Kosovo): Amnesty International's recommendations* [United Nations Interim Administration in Kosovo] *UNMIK on the judicial system*, ΑΙ Index: EUR 70/06/00, *February 2000, and Federal Republic of Yugoslavia (Kosovo): Setting the standard? UNMIK and KFOR's response to the violence in Mitrovica*, ΑΙ Index: EUR 70/13/00).

22. Η επακριβής διατύπωση είναι στα αγγλικά: «This report relies to a large extent on NATO's own public statements and reports (and those of member governments) of how it conducted the air campaign, including its accounts of particular incidents and general explanations of operational practices», *ό.π.*, σελ. 8.

23. *Ό.π.*

24. Βλ. κεφ. «Conclusion and Recommendations», *ό.π.*, σελ. 23-26.

25. Επισημαίνω ορισμένα από τα σημεία της έκθεσης, τα οποία αποπνέουν από την γραφή τους ένα είδος σαρκασμού και ειρωνείας. (Διόλου δεν αποκλείεται εάν ο συλλογισμός μου έχει κάποια βάση να εκφράζει ρητά όσα ενδεχομένως χάνονται πίσω από τις γραμμές και τις σιωπές της υπόλοιπης έκθεσης και να εκφράζουν ορισμένους από τους συντάκτες της όχι όμως την επίσημη οργάνωση). Τα υφολογικά αυτά στοιχεία αναδεικνύονται από τον τρόπο που αντιπαραβάλλει διατυπώσεις κορυφαίων αξιωματούχων του ΝΑΤΟ με πτυχές της ίδιας της πραγματικότητας. Μετά την ανατίναξη της γέφυρας της Λουσάνα, αξιωματικός του ΝΑΤΟ θα πεί «δυστυχώς», μετά την αποδέσμευση των οπλικών μέσων *ένα λεωφορείο έτυχε να περνά πάνω από την γέφυρα [sic] αλλά δεν το είδε ο πιλότος ο οποίος ήταν απορροφημένος από την διαδρομή που ακολουθούσε το όπλο...*». Ο ίδιος αξιωματούχος θα προσθέσει, όταν ρωτήθηκε για τα θύματα: «Όταν βλέπει κανείς την ανατίναξη της γέφυρας και πώς το λεωφορείο έτρεξε εκεί πρέπει να υποθέσει πως υπήρξαν θύματα» (σελ. 60). Ή ακόμη παρακάτω όταν λέει πως «οι σερβικές αρχές γνώριζαν την σημασία της γέφυρας και επομένως επιτρέποντας την δημόσια συγκοινωνία να συνεχίζει απρόσκοπτα τότε [οι σερβικές αρχές] ρισκάρουν πολλές ζωές των δικών τους πολιτών».

Για το μακελιό στην κεντρική πλατεία της Νις η έκθεση παραπέμπει σε δεκάτιο τύπου του ΝΑΤΟ, που «επιβεβαιώνει ... πως οφείλεται σε κάποιο όπλο της Συμμαχίας που έχασε τον στόχο του». «Ο στρατηγός που ενημέρωσε τα ΜΜΕ δεν ήξερε τους λόγους που η βόμβα έχασε τον στόχο της». Ο εκπρόσωπος του Πενταγώνου θα πεί μάλιστα πως «μια βόμβα προσγειώθηκε εκεί που δεν έπρεπε... Έρευνα διεξάγεται... μπορεί να είναι λάθος του συστήματος, λάθος μηχανικό, ή ακόμη και ανθρώπινο λάθος». Για όλα αυτά το μεν ΝΑΤΟ εκφράζει εν τέλει μόνιμα «*την λύπη του*», η δε ΔΑ «*τις ανησυχίες της*» πως η Συμμαχία δεν λαμβάνει τα απαραίτητα προφυλακτικά μέτρα». Το ειρωνικό στοιχείο αναδύεται και στην ανατίναξη της γέφυρας του Varvarin. Η διατύπωση έχει ως εξής: «Υπάρχουν ορισμένες αμφιβολίες ως προς το κατά πόσο αυτή η γέφυρα ήταν ένας νόμιμος στρατιωτικός στόχος. Αφηγήσεις αφήνουν να νοηθεί πως ήταν εξαιρετικά στενή για να μπορούν να την χρησιμοποιήσουν μεγάλα στρατιωτικά οχήματα. Αλλά και εάν ακόμη ήταν [νόμιμος στόχος] η ΔΑ εκφράζει την ανησυχία της στην φαινομενική έλλειψη αναγκαίων προφυλάξεων στον τρόπο που διεξήχθη η επίθεση» (σ. 75). «... Η ΔΑ αμφιβάλλει ως προς την αποτελεσματικότητα στις υποτιθέμενες τροποποιήσεις στους κανόνες διαχείρισης του πολέμου από το ΝΑΤΟ» (σ. 76). Με αφορμή την καταστροφή του νοσοκομείου που εξειδικεύταν σε φυματικούς και σε πάσχοντες από πνευμονικές ασθένειες και ενός οίκου ευγηρίας, οι νατοϊκοί αξιωματούχοι θα επιμείνουν να μιλούν αρχικά για «νόμιμους

στρατιωτικούς στόχους» που επλήγησαν, κατόπιν για «σφάλμα του πιλότου» και τέλος για «δυσλειτουργία των βομβών» (οι βόμβες, ως γνωστόν, πέσανε κατά συρροή στα κεφάλια ασθενών και γερόντων). Το σχόλιο της ΔΑ: «Το ΝΑΤΟ για άλλη μια φορά δείχνει πως έχει μια φτωχή πρακτική στο να διοχετεύει πληροφορίες για περιστατικά που είχαν ως αποτέλεσμα τις απώλειες αμάχων». Ακόμη και ο υπότιτλος της έκθεσης θα μπορούσε να θεωρηθεί περιπαιχτικός για την ευφημιστική ορολογία του ΝΑΤΟ: «Παράπλευρες Ζημιές» ή Παράνομοι Φόνοι; Θα παραπέμψει σε απόσπασμα του εκπροσώπου τύπου της Συμμαχίας Jamie Shea που για να πείσει αυτοπροσδιορίζει τον εαυτό του ως *scholar of the laws of war*. Η έκθεση της ΔΑ θα αντιδιαστείλει την ρητορεία του ΝΑΤΟ περί 100% τελειότητας (*100 per cent perfection*) στην επίτευξη των επιθετικών του στόχων με τις καταστροφικές αστοχίες του (σ. 18). Θα παραπέμψει και στον υπ' αριθμόν δύο του αμερικανικού επιτελείου που μιλάει για «*εντυπωσιακά ελάχιστες απώλειες αμάχων που δεν ξεπερνούν τους 1.500*» (σ. 33). Τέλος η ειρωνική υφή της έκθεσης αναδύεται και στον τρόπο που σχολιάζει τις δηλώσεις Μπλαιρ για τον βομβαρδισμό της γιουγκοσλαβικής τηλεόρασης: «Amnesty International recognizes that disrupting government propaganda may help to undermine the morale of the population and the armed forces, but believes that justifying an attack on a civilian facility on such grounds stretches the meaning of 'effective contribution to military action' and 'definite military advantage' beyond the acceptable bounds of interpretation» (σ. 75). *Για το ίδιο συμβάν θα σχολιάσει την επίσημη αιτιολόγηση περί προπαγανδιστικού μηχανισμού που αναπαράγει τον λόγο της μισαλλοδοξίας ως εξής:* «In other words, NATO deliberately attacked a civilian object, killing 16 civilians, for the purpose of disrupting Serbian television broadcasts in the middle of the night for approximately three hours. It is hard to see how this can be consistent with the rule of proportionality».

26. Βλ. σχετικά Anver Gidron και Claudio Cordone (στελέχη της Διεθνούς Γραμματείας της Διεθνούς Αμνηστίας), «Guerre du Kosovo Faut-il juger l'OTAN?», επιθ. *Monde Diplomatique*, Ιούλιος 2000, σελ. 18.

27. Η διατύπωση στην γλώσσα της εισήγησης έχει ως εξής: «Amnesty International takes no position on the political issues surrounding the status of Kosovo. The organization does not judge whether recourse to force by anyone is justified or not and therefore takes no position on the legal or moral basis for NATO's military intervention against the FRY. Amnesty International focuses strictly on the conduct of such intervention in light of the rules of international humanitarian law». *Ό.π.* σελ. 10.

28. NATO took military action against the FRY following a breakdown in negotiations between several of its member states and the FRY over the situation in Kosovo, where FRY forces were engaged in an armed conflict with the Kosovo Liberation Army (KLA) characterized by gross human rights abuses, and the future status of the province.

29. «In February and March 1999, the international community exerted intense diplomatic pressure on the FRY authorities, accompanied by threats of military action. The failure of efforts to broker an agreement between the FRY and representatives of Kosovo's ethnic Albanians in a series of meetings at Rambouillet, in France, led to the eruption of an international armed conflict». *Ό.π.*, σελ. 10

30. Ulrich Beck, «Humanisme militaire», μηνιαία επιθ. *Le Monde des Débats*, τχ. 3, Μάιος 1999.

31. Βέβαια όλες οι καταστάσεις είναι πάντα στην ζωή πιο περι-

πλοκες. Η κεντρική οργάνωση των Γιατρών Χωρίς Σύνορα θεωρεί πως, την ίδια ώρα που διαπραγματευόταν με την κυβέρνηση Μιλόσεβιτς τους όρους εισόδου και ανεμπόδιστης δράσης της στην γιουγκοσλαβική επικράτεια, το ελληνικό παράρτημά της διαπραγματευόταν χώρια και εκ παραλλήλου με την βοήθεια της ελληνικής κυβέρνησης την δική του είσοδο. Στηρίζομαι σχεδόν αποκλειστικά στο πυκνογραμμένο άρθρο της Nafsika Papanikolatos, «Greek doctors With[out] Borders», AIM, Αθήνα, 23/11/1999. Το ενημερωτικό της άρθρο είχε την καλοσύνη να μου το εγχειρήσει ο Διονύσης Γουσέτης μαζί με ορισμένες πρόσθετες πληροφορίες.

32. «MSF victime du conflit du Kosovo. Mémoire présenté par MSF-Grece», Βρυξέλλες, 26 Ιανουαρίου 2000, σελ. 2.

33. Υπενθυμίζω πως ο Bernard Kouchner, εμπυχωτής της οργάνωσης, αρθρογράφησε πριν και κατά την διάρκεια του πολέμου υπέρ των βομβαρδισμών. Εν τέλει ανέλαβε την πολιτική διεύθυνση των δυνάμεων του ΟΗΕ-ΚFOR. Επιπροσθέτως, σε εκπομπή του Στέλιου Κούλογλου, ένα από τα ηγετικά στελέχη των Γάλλων ΓΧΣ αναφέρθηκε αυτοκριτικά, προσθέτοντας μάλιστα πως είχε υποστηρίξει επιπροσθέτως την ανάγκη και χερσαίας επίθεσης. NET, 21/9/2000.

34. Το πρωτότυπο στα γαλλικά αναφέρει Μακεδονία («Macédoine»).

35. Το γαλλικό πρωτότυπο είναι διαθέσιμο, με ημερομηνία διανομής 30 Μαΐου 2000. Η ανακοίνωση-εισήγηση δημοσιεύεται εντός εισαγωγικών στο πρωτοσέλιδο κύριο άρθρο του Οδυσσέα Βουδούρη, Προέδρου των ΓΧΣ Ελλάδας. «Η δικαίωση άργησε ένα χρόνο», στο περιοδικό *Γιατροί Χωρίς Σύνορα*, τχ. 38, Απρίλ.-Ιούν. 2000, σελ. 3.

36. Ορισμένα από τα στελέχη του Ελληνικού Παρατηρητηρίου, και ενδεχομένως και ορισμένων άλλων ΜΚΟ, φαίνεται πως έχουν υιοθετήσει τον ρόλο του ακροβολιστή που κτυπά κάθε (κινούμενο) στόχο, καθόσον με άλλες αφορμές και αιτίες κάλυπταν ένα εύρος στόχων. Οι στόχοι αυτοί ήταν άλλες αδελφές ΜΚΟ (ανθρωπίνων δικαιωμάτων): η μία οργάνωση σπλητεύεται για ανεπάρκεια στην δράση της (Ελληνική Ένωση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων), η άλλη για αδιαφανείς σχέσεις με το κράτος μια που δύσκολα θα μπορούσε να κατηγορηθεί για την πλούσια δραστηριότητά της (Κέντρο Έρευνας Μειονοτικών Ομάδων – ΚΕΜΟ), αντί να τονίζονται τα θετικά που έχουν να επιδείξουν και οι δύο. Μια τρίτη ΜΚΟ –ολιγότερο συγγενική–, οι ΓΧΣ, κατακεραυνώνεται με βαριά ορολογία ως, εάν να συντάσσεται με ακραίους εθνικιστικούς κύκλους, επειδή δεν οχυρώθηκε επαρκώς όταν χρησιμοποιήθηκε η σύγκρουσή της με την διεθνή-μητρική της οργάνωση.

Τέλος, προαναγγέλλεται καταδικαστικά «Το νέο Εθνικιστικό Δόγμα στην Εξωτερική Πολιτική» του Γιώργου Παπανδρέου με βάση ορισμένες ακριτομύθιες και μόνο εφημερίδων, όταν είναι γνωστό πως εδώ και χρόνια ο συγκεκριμένος Υπουργός έχει εκφράσει και εκφράζει σταθερά και με συνέπεια αντιλήψεις και πρακτικές αντιεθνικιστικές και αντιρατσιστικές. Βλ. σχετικό άρθρο, στην Ηλεκτρονική Επιθεώρηση, *Δικαιωματικά*, τχ. 5, και 7, Αύγουστος και Οκτώβριος 2000. Αναφέρονται όλες οι βολές από κοινού για να επισημανθεί μια ψυχολογία «σκαντζόχοιρου». Αμυνόμενοι σε μια κοινωνία, της οποίας σημαντικά τμήματα βλέπουν εντελώς αδικαιολόγητα με καχυποψία αν όχι απορριπτικά την δραστηριότητά του, επιτίθενται ενίοτε αναίτια ή δι' ασήμαντον αφορμήν, ενόσω οι δουλιές που έχουν αναλάβει απαιτούν το μέγιστο δυνατό μέτωπο δυνάμεων. Προϋποθέτουν παρατεταμένες προσπάθειες κατανόησης των φαινομένων, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στην γενναιοδωρία του χρόνου, που πράγματι διαθέτουν για εθνοτικές ομάδες συνανθρώπων μας που πλήττονται από τις αυθαιρεσίες του κράτους και της κοινωνίας και που ως εκ τούτου τους χρειάζονται.